INSIKT

4/10 ▪ Om hiv, sex & sånt ▪ LAFA

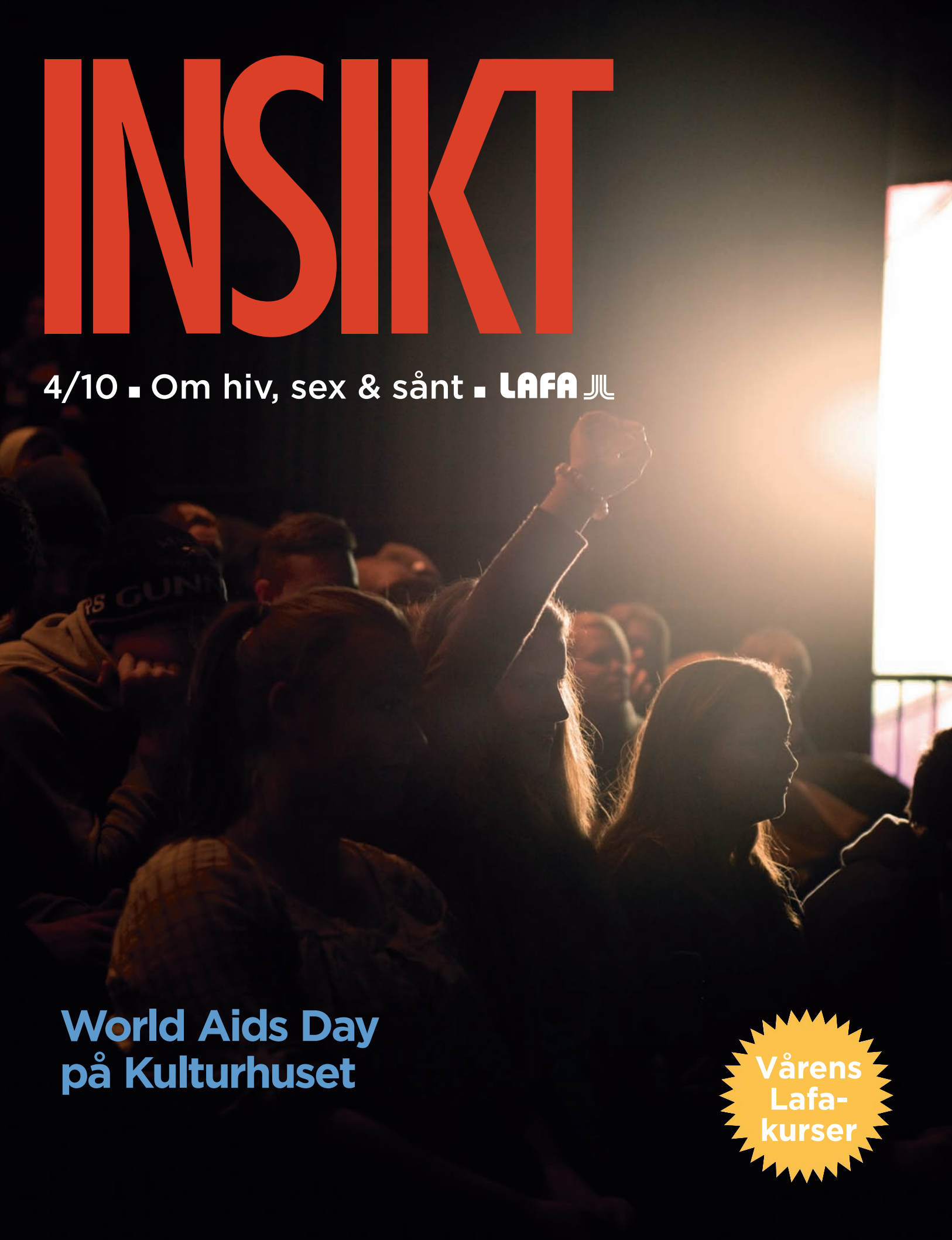

World Aids Day på Kulturhuset

Vårens Lafa-kurser

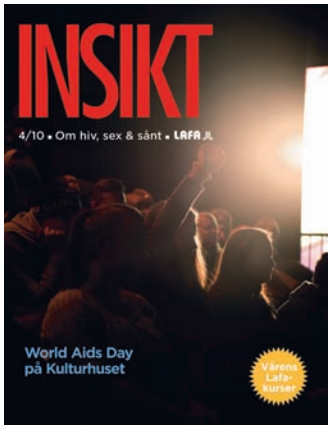

OMSLAGSFOTO: Ulrica Zwenger

4
Inget hångel framför assistenten
Paret *Karin Delén* och *Patrick Englund* låter sig inte hindras av fördomar.

6
Dubbeltabu kring sexfrågor
Om projektet ”En hemlighet känd bland många”.

8
Hur gör de för att få till det?
MISEX studerar ungdomars sexuella kontaktmönster.

10
Tydliga regler saknas fortfarande
Sexualbrottslagen är fortfarande inte helt glasklar.

10
Folkhälsoministern som försvann
Bättre eller sämre för folkhälsan utan minister?

12
Beslut på liv och död
”Rätten till hälsa” diskuterade hivpositiva migranter.

14
Börja med en bild!
Konst för samtal om sex.

15
Vårens alla Lafakurser
Se hela programmet, inklusive vårens tre seminarier.

19
Så tycker Lafas nya chef
Gunilla Neves Ekman om framtida utmaningar.

20
Den kvinnliga kondomen används knappt
Kondom för kvinnor ingen försäljningssuccé.

YLVA OLSSON

22
Brev från den indiska landsbygden
Ylva Olsson var med och startade ett tjejprojekt.

24
Mellan nu och då
Om hivläget i Malaysia.

26
REGION-NYTT
WAD på Kulturhuset

ULRICA ZWENGER

30
Böcker, Kortfattat

På gång på Lafa

HELA HAVET STORMAR

LAFA HAR från och med november en ny chef, GUNILLA NEVES EKMAN, som du kan läsa mer om på sidorna 13–14 i detta nummer. Men det är inte bara Gunilla som byter kontorsstol i Lafas lokaler denna höst. Lafas webbredaktör MARTINA JUNSTRÖM (t v) tar från och med detta nummer över redaktörskapet för INSIKT när HANNA ÅDIN är föräldraledig.

VIKTORIA ASP (ovan) vikarierar under tiden som webbredaktör för lafa.nu, kondom.nu och p-guiden.nu. Hon har tidigare bloggat på kondom08.nu och skrivit krönikor på p-guiden.nu. Viktoria är utbildad statsvetare och journalist.

THÉRÈSE JUVALL (ovan), ansvarig för skolfrågor på Lafa, tar över huvudansvaret för Lafas kursverksamhet och ersätter därmed LIS-MARIE KANON som går vidare till andra uppgifter inom enheten. Bland annat har Lis-Marie varit med och arrangerat årets WAD-högtid på Kulturhuset, se sidorna 28–31.

Säkrare sex på nätet

I JANUARI lanseras Lafas nya hemsida för ungdomar och unga vuxna. Arbetsnamnet för den nya sidan är säkraresex.se. Sajten ersätter ungdomssidorna kondom.nu, p-guiden.nu och kampanjsajterna kondom08.nu och 23plus.nu.

INSIKT – om hiv, sex & sånt
ges ut av Lafa, enheten för sexualitet och hälsa inom Stockholms läns landsting
Telefon 08–737 35 50
Fax 08–737 36 40

Postadress:
Box 175 33, 118 91 Stockholm
Besöksadress:
Västgötagatan 2, Stockholm

Redaktörer
Martina Junström
martina.junstrom@sll.se
Telefon 08–737 35 41

Hanna Ådin
(föräldraledig fr o m nov 2010)

Ansvarig utgivare:
Gunilla Neves Ekman

Redaktionskommitté:
Karolina Höög
Martina Junström
Thérèse Juvall
Lis-Marie Kanon
Gunilla Neves Ekman
Robert Pantzar
Olle Waller
Hanna Ådin (föräldraledig)

www.lafa.nu

Layout: **Lotta Continua**
lotta@lottacontinua.se

Prenumeration och adressändring:
Claes Sjöstedt
claes.sjostedt@sll.se
Telefon 08–737 35 50

Tryckt hos **Sjuhäradsbygdens Tryckeri, Borås** ISSN 1104-0912

INSIKT
ringde till ...

... VIVECA URWITZ,

som slutar som chef för enheten Hiv-prevension och sexuell hälsa på Smittskyddsinstitutets avdelning för analys och prevention.

Kan du nämna någon viktig fråga som du nu lämnar över åt din efterträdare?
– Sprutbytesfrågan är fortfarande inte löst. Det är beklämmande att vi inte ger de mest utsatta vad de behöver. Att det ska vara så svårt att genomföra något som är lagligt!

Det hiv- och STI-preventiva arbetet engagerar dig tydligen fortfarande?
– Självklart. Hiv har ju å ena sidan normaliserats samtidigt som spridningen delvis ändrat karaktär. Då gäller det att titta över problematiken med nya ögon. Över hälften av antalet nysmittade hivpositiva kommer från andra länder, kanske var de smittade redan när de kom. Alltså måste man satsa på ett annat sätt. Det handlar bland annat om att förbättra de hälsoundersökningar som migranter erbjuds. Resultaten av dem är erbarmligt dåliga. En annan utmaning är att förändra rådgivningen över lag så att den når ut.

Vilka hinder ser du i det sammahanget?
– Preventionen är helt enkelt för dålig. Den är nyckeln till både hiv- och STI-talen. Om den fungerade skulle vi inte se lika många smittade. Rådgivning har ett stort generellt värde för att förhindra alla sjukdomar. Det är en verklig utmaning att få till exempel motiverande eller stödjande samtal uppvärderade, det vill säga att också få kalla prevention för en ”vårdmetod”. För det är verkligen vad det handlar om.

Finns det någon annan viktig fråga?
– Allra viktigast är sexualundervisningen i skolan. Från skolhåll klarar man inte av att ta ett helhetsgrepp. Det syns särskilt om man jämför med Finland. Där har undervisningen blivit obligatorisk med en tydlig kursplan och välutbildade lärare. Och man kan avläsa ett enormt förbättrat resultat.

Vad ska du göra nu då?
– Regering och riksdag tycker att Smittskyddsinstitutet ska bli mer folkhälsoinriktat. Jag ska ta fram en plan för hur detta ska gå till. Ägna mig åt ett utrednings- och idéarbete alltså.

LOTTA JONSON

Det gäller att hålla i när det går utför

EN FRÅGA SOM vi på Lafa ständigt funderar över är hur vi kan nå unga människor med våra budskap. Hur kan vi öka kunskapen och medvetenheten om säkrare sex och, svårast av allt, hur kan vi påverka ungdomarnas attityder och beteende? Skolans sex- och samlevnadsundervisning är fortfarande en av de viktigaste källorna till kunskap för väldigt många ungdomar. Vi vet också att ”goda samtal” i skolan, på ungdomsmottagningen och med kompisar ”in real life” skapar möjlighet till reflektion och stärker förmågan att ta hand om den sexuella hälsan. Men internet och sociala medier som bloggar och Facebook blir allt viktigare både som kanaler för kunskapsöverföring och påverkan och som mötesplatser.

Våra årliga sommarkampanjer har de senaste åren använt internet, bloggar och nu senast även musiksajten Spotify för att lyfta kondomer och kondomanvändning. Just nu jobbar vi intensivt med att bygga upp en helt ny sajt som ska ersätta kondom.nu och p-guiden.nu som är tekniskt föråldrade. Sajten ska vända sig till ungdomar och unga vuxna och arbetsnamnet är säkraresex.se. Tanken är att fortsätta förmedla seriös och trovärdig kunskap på en sajt som ungdomar uppfattar som användbar och attraktiv. Så här långt vet vi att de populära frågelådorna ”Fråga Olle” och ”Fråga oss” kommer att finnas kvar. Vi försöker också hitta nya sätt att hjälpa ungdomar att hitta rätt i vården när de vill testa sig eller få rådgivning. Om allt går enligt planerna kommer säkraresex.se att lanseras i början på nästa år.

ÅRETS klamydiamåndagskampanj var helt webbaserad och byggde på att skicka och ta emot påminnelser om klamydiatestning via e-post och sms. Kampanjen var nationell och genomfördes i 16 av Sveriges 20 landsting och regioner. I Stockholms län deltog rekordmånga mottagningar, 122 stycken. Vi har precis fått in de sista uppgifterna på hur många som testade sig och försöker nu analysera varför antalet testade var förhållandevis lågt i år. En förklaring kan vara att slutspurten inför riksdagsvalet sammanföll med Klamydiamåndagen.

Från tidigare valår vet vi att antalet testade är färre då, förmodligen eftersom det är svårare att tränga igenom med information. Men vi måste också komma ihåg att det generellt sett har blivit lättare att klamydiatesta sig. Tillgängligheten till testning är större året runt med fler mottagningar som har generösare öppettider och det går från och med i år även att beställa provtagningskit för självtestning via internet i Stockholmsregionen. Från tidigare kampanjer vet vi också att även om antalet testade just på Klamydiamåndagen inte var så högt så brukar vi se ökad testning veckorna efteråt. Så trots årets nedgång i antalet test under Klamydiamåndagen, menar vi ändå att den fortfarande har en viktig uppgift att fylla: den ökar uppmärksamheten kring klamydia både bland länets invånare och inom vården.

Efter många års uppgång av antalet nysmittade verkar klamydiakurvan för vara på väg nedåt – vilket är glädjande. För att den gynnsamma utvecklingen ska hålla i sig vet vi att det gäller att hålla ut, att inte tro att slaget är vunnet utan att envist fortsätta informera och testa.

SÅ TILL ALLA ER på länets mottagningar som deltog vill jag till sist rikta ett stort tack. Ni gör ett jätteviktigt jobb för att förebygga spridningen av klamydia och vi hoppas ni vill vara med igen nästa år!

GUNILLA NEVES EKMAN

Gunilla Neves Ekman, chef på Lafa

Inget hångel framför assistenten

De hade bara varit tillsammans några dagar när de kallade till en träff med de personliga assistenterna. Det nya förhållandet handlade inte bara om Karin och Patrick. När assistenten kommer in till Karin på natten för att vända henne ligger numera även Patrick där.

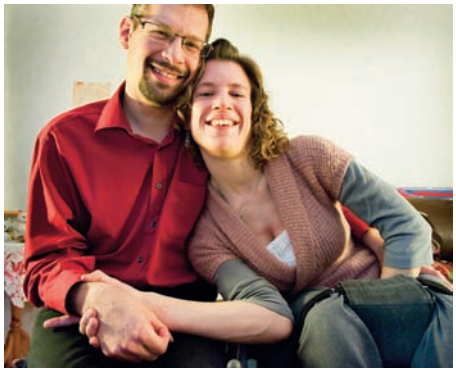

De verkar förvånansvärt samspelta och trygga tillsammans efter bara knappa två månader som ett par. Men så har också **Karin Delén** och **Patrick Englund** känt varandra sedan gymnasietiden för drygt tio år sedan. Ännu är de inte officiella sambor men de nätter som Patrick tillbringat i sin egen lägenhet den senaste tiden är lätträknade.

Båda har flera relationer bakom sig. Att dela livet med någon är en självklar önskan, samtidigt som kärlek och sex har varit allt annat än självklart.

– Jag har flera gånger hört människor säga att vi handikappade inte ska ha sex. Och folk tittar mycket på mig och Karin när vi är ute på stan, särskilt när vi sitter tillsammans i hennes permobil, säger Patrick.

För Karin är det inte omvärldens fördomar som har varit det stora hindret. Hon beskriver hur det där tvivlet har legat hos henne själv.

– De flesta börjar ju utforska känslor och kärlek på högstadiet men det var först på gymnasiet som jag kom på att även jag kunde bli kär, säger hon.

– Sedan dess kan man säga att utvecklingen har gått sakta framåt. Man tror mer och mer på sig själv och inser att man är som alla andra.

De var båda med på en av de första workshoparna om sexualitet och funktionsnedsättning som anordnades inom projektet ”En hemlighet känd av många” men då var de inte ett par.

– Det var jättespännande, särskilt att få höra om andras erfarenheter. De här frågorna tas så sällan upp, säger Karin.

Patrick lyfter fram diskussionen om de personliga assistenterna och den roll de kan spela i ett förhållande som särskilt intressant. Han har en cp-skada men kan gå själv och klarar sig utan personlig assistent. Karin som har en annan form av cp-skada och sitter i rullstol har assistans dygnet runt.

När de blev tillsammans arrangerade de snabbt en så kallad handledarträff med Karins personliga assistenter och en professionell handledare för att reda ut alla frågetecken kring hur de och assistenterna skulle agera i den nya situationen.

– Vi har själva satt upp tydliga gränser för vad vi gör inför assistenterna. Vi pussas men det blir inte några djupa kyssar, säger Karin.

DE KAN HA SEX utan hjälp men en personlig assistent finns alltid i rummet intill i Karins trerummare. På natten stänger de båda dörrarna och Karin har bestämt sig för att inte längre ropa om hon behöver hjälp på natten, utan istället skicka sms. På det sättet blir det enklare för assistenterna ”att stänga av” uppmärksamheten och Patrick och Karin får en större privatsfär. De har också ett nytt system när Karin ska vändas på natten.

– Ofta ligger Patrick och håller om mig så jag har bestämt en tid när de kommer och då ställer jag larmet på mobilen strax innan så Patrick kan flytta undan.

För Karin har det varit en utmaning att prata om sex och relationen till Patrick med assistenterna men hon tycker att det har gått väldigt bra. Patrick vande sig snabbt vid den ständiga närvaron av en tredje person.

– Men vi tar ju hänsyn till att vi inte är ensamma, det måste man göra, säger Patrick.

Om de behövde hjälp med att ha sex, frågar jag, hur skulle det fungera? Karin svarar med att berätta om en situation under gymnasietiden då hon och killen skulle behövt en personlig assistent för att kunna ha sex.

– Då valde jag att inte ha sex. Kanske skulle jag tänka annorlunda idag, kanske inte, men då klarade jag det inte.

PATRICK FÖRELÄSER för personliga assistenter och ställer alltid frågan om hur de skulle göra. Hjälpa till vid sex eller inte? Han får både jakande och nekande svar.

– Beslutet ligger naturligtvis hos den personliga assistenten, säger Karin och fortsätter:

– Jag tror att det är viktigt att ta upp såna frågor redan under anställningsintervjun med en ny assistent.

ANNA DAHLQVIST

PROJEKTET ”En hemlighet känd av många” finansieras av Allmänna arvsfonden och kommer att pågå fram till oktober 2012. Det drivs av Förbundet Unga Rörelsehindrade, en ideell organisation för unga upp till 32 år. Workshopar, temahelger och ett mentorsprogram är exempel på några aktiviteter inom projektet. En handbok för personliga assistenter skriven av VERONICA SVENSK (se nästa uppslag) beräknas komma ut i mars 2011.

MER INFO på www.ungarorelsehindrade.se.

Många funktionshindrade har personlig assistenten hela dygnet – även på första dejten. Hur klarar man av det? Veronica Svensk, här på promenad med sin assistent, skriver just nu en metod- och handbok, riktad både till funktionshindrade och rådvilla assistenter.

ULRICA ZWENGER

UNG OCH RÖRELSEHINDRAD

Dubbel

När **Veronica Svensk** ska ha sex ber hon sin personliga assistent gå in i ett annat rum. Men längre bort än så kan assistenten inte gå eftersom Veronica Svensk behöver assistans dygnet runt. En gång bad en av assistenterna om att få ha öronproppar.

– Men det fungerar ju inte. Hon eller han måste ju höra om jag ropar på hjälp, säger Veronica Svensk.

DET HELGADE privatlivet är inte någon självklarhet för den som har en personlig assistent närvarande natt som dag. Kärlek och sex kan vara krångligt för vem som helst men ett rörelsehinder eller någon annan funktionsnedsättning tillför ytterligare en dimension.

– Men det är ingen som pratar om det. Det är sááå tabubelagt.

Veronica Svensk beskriver det som ett ”dubbeltabu”. Det är svårt att prata om sex och när det ska kombineras med en funktionsnedsättning blir det näst intill omöjligt. För att bryta tystnaden kring kärlek, relationer, personlig assistans och sex har Förbundet Unga Rörelsehindrade dragit igång projektet ”En hemlighet känd av många.” Veronica Svensk är projektledare.

– Det finns ett enormt behov av att prata om de här frågorna. När vi hade en workshop i Stockholm tidigare i år fortsatte diskussionerna utanför konferensrummet, under lunchen och på fikapauserna. Det fanns ingen hejd.

Workshoparna riktar sig till medlemmarna i Förbundet Unga Rörelsehindrade. Men projektet vänder sig också till en bredare allmänhet. För hur förlegat det än kan låta så är det fortfarande, enligt Veronica Svensk, många som tänker att den som sitter i rullstol eller har någon annan funktionsnedsättning helt

tabu kring sexfrågor

För den som har en funktionsnedsättning kan vägen till en kärleksrelation kantas av krångel. Hur är det att ha med en personlig assistent på första dejten? Vem ska sätta på kondomen när armarna inte lyder? Projektet ”En hemlighet känd av många” vill bryta tabun kring sexualitet och funktionsnedsättningar.

enkelt inte har sex. Hon beskriver möjligheten att leva ut sin sexualitet som rörelsehindrad som ”ytterst begränsad.”

De som behöver personlig assistent för att klara av vardagen står i fokus för projektet och Veronica Svensk skriver just nu en metod- och handbok som riktar sig till dem – men som även kan vara en hjälp för rådvilla assistenter.

HUR SKA MAN till exempel förhålla sig till att ha med den personliga assistenten på första dejten? För Veronica Svensk har det inte varit något alternativ att välja bort assistans vid sådana tillfällen eftersom hon inte kan äta själv.

– Men jag har bett dem att hålla sig i bakgrunden och första gången jag och min man pussades fick assistenten gå ut.

Mer komplicerat blir det för den som behöver hjälp av en personlig assistent för att kunna ha sex. Vad kan man begära? Hjälp med att rulla på en kondom? Med att styra händer och armar? Hålla i sexleksaker? Enligt Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) ska brukaren (den som tar emot stöd) kunna leva ett normalt liv.

– Då ska väl jag kunna ha sex på köksbordet om jag vill. Men hur blir det om jag behöver hjälp för att kunna ligga kvar på köksbordet när jag har sex?

Där kommer nästa lag in; enligt arbetsmiljölagen ska ingen behöva känna sig kränkt på sin arbetsplats. Den personliga assistenten måste vara bekväm med situationen. För att arrangemanget ska fungera i praktiken gäller det naturligtvis också för brukaren – och dessutom för partnern.

– Det krävs en oerhört intim relation till assistenten för att du ens ska våga fråga om det, säger Veronica Svensk.

Den personliga assistenten må vara viktig men är inte den enda nyckeln till kärlek och sex.

En förutsättning är att komma ifrån funktionsnedsättningen som en identitet.

– Jag tror att det är viktigt att man börjar se sig själv som kvinna, man, transa, lesbisk, hetero eller vad det må vara.

Veronica Svensk ger som exempel hur det praktiska får styra alltför mycket och hindrar många från att utveckla en identitet i form av en egen stil. Visst är det enklare att dra på ett par mjukisbyxor än strumpbyxor och kjol för den som sitter i rullstol och det förhållningssättet grundläggs i barndomen. Föräldrarna måste ta ett ansvar och låta barnet välja hur det ska se ut, utan att begränsas av funktionsnedsättningen.

– Det är också nödvändigt att själv ta reda på hur kroppen fungerar. Kan man till exempel ha sex och få barn? Hur ska det gå till? Vad behöver man för hjälp?

Hon tar upp ungdomsmottagningarna och menar att de skulle kunna spela en viktig roll.

– Men ofta är de inte ens anpassade för rullstolar. Jag tycker inte att det ska behöva finnas särskilda ungdomsmottagningar för den som har en funktionsnedsättning. Däremot kan det vara en fördel om någon i personalen har specialistkompetens.

SKAMMEN ÖVER att vara annorlunda kan för många vara det grundläggande och allra svåraste hindret. Veronica Svensk beskriver hur hon som många andra har fått en osäkerhet och ett ifrågasättande ”med modersmjölken”: hur ska någon som *jag* kunna hitta en kille? Samtidigt finns det givetvis undantag, rörelsehindrade som betraktar kärlek och sex som en självklarhet.

– Vi vill visa att vi trots allt är mer lika än olika. Alla unga delar frågor om hur man ska göra för att träffa någon, hur kroppen fungerar och hur man har sex. Men för den som har en funktionsnedsättning kan det där komma senare eftersom det är så många andra praktiska frågor och bestyr som tar tid.

ANNA DAHLQVIST

Hur gör de för att få till det?

Killar och tjejer har lika många sexuella kontakter och ungdomar tror att de är bättre på att använda kondom än vad de faktisk är. Det visar en ny studie om ungdomars sexuella kontaktmönster: MISEX.

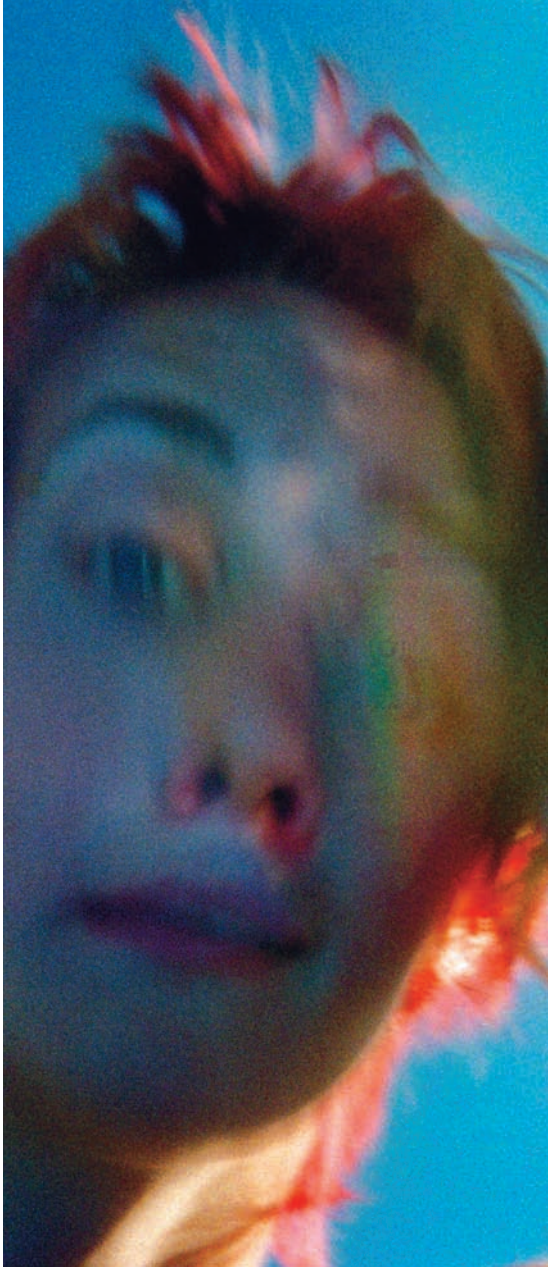

– FÖRHOPPNINGSVIS kommer studien att leda till minskad klamydiaspridning och minskat riskbeteende, säger **Veronika Halvarsson**, sociolog på Stockholms universitet och projektledare för MISEX-studien.

Hon har precis kommit hem från Uganda, där hon i samarbete med Karolinska Institutet gör en studie om mental hälsa, hivstatus och sexuella kontaktmönster. Väl hemma i Stockholm fortsätter hon nu att analysera de enkätsvar som trillar in till MISEX-studien. Förkortningen står för motiverande samtal, MI (Motivational Interviewing) och SEX-uella nätverk.

Sedan februari 2010 är MISEX-studien igång, som ett samarbete mellan Stockholms universitet och Västra Götalandsregionen. Målet är, förutom att titta på MI-inspirerade samtal som en förebyggande åtgärd, att undersöka risken för smittspridning bland ungdomar och ungdomars sexuella kontaktmönster, ett område där det finns väldigt få studier gjorda.

Deltagare i studien är ungdomar som testar sig för STI på nio olika ungdomsmottagningar i Västra Götaland. På hälften av mottagningarna har barnmorskorna utbildats i MI, resten av mottagningarna är kontrollmottagningar. Där använder barnmorskorna sig av så kallade sändande samtal, alltså rena informationssamtal.

I EN ENKÄT FÅR ungdomarna fylla i hur sannolikt det är att de använder kondom med olika typer av sexuella kontakter – fasta, regelbundna, tillfälliga kända och tillfälliga okända – vid både vaginal-, oral- och analsex. På en tidslinje får de får fylla i alla sina sexuella kontakter under det senaste året samt när och hur länge de träffades. De får också svara på olika frågor om kontakten, till exempel om man använde kondom, vilken typ av sex man hade och om man tror att personen i fråga även hade andra sexualpartner under tiden. Ungdomarna får också skatta risken att själv smittas av en könssjukdom, hur intresserade de är av att minska den risken och hur viktigt de tycker det är att skydda sig.

– Det finns en uppfattning om att svenska ungdomar gått från seriemonogami, alltså många korta relationer efter varandra med förväntad trohet, till att ha många knullkompisar. Men hur ser deras nätverk egentligen ut idag? Det har betydelse för hur man sedan arbetar med prevention, säger **Stefan Laack**, samordnare för MISEX-studien på Hivprevention Västra Götaland.

Eftersom ungdomarna även fyller i webbenkäter efter sex och tolv månader, där de får svara på frågor om sina sexuella kontakter under det senaste halvåret, kommer man att få omfattande information om deras sexuella kontaktnät under två år.

– Vi kommer också att få en väldigt detaljerad bild av vad ungdomarna tror att de kommer att göra och hur de sedan faktisk har gjort, säger Veronika Halvarsson.

Hon är noga med att påpeka att resultaten i undersökningen inte går att generalisera till hela åldersgruppen av ungdomar som är mellan 15 och 25 år.

– I vår studie deltar folk som är sexuellt aktiva. Det här handlar om ungdomar som går till ungdomsmottagningen och som faktiskt har sex.

RESULTATEN HITTILLS i studien visar att kondomanvändningen inte skiljer sig så mycket mellan killar och tjejer. Sannolikheten att ungdomar använder kondom vid oralsex är praktiskt taget obefintlig. Men de använder oftare kondom vid all sorts sex ju mer okänd personen är. Vid vaginalsex är det drygt hälften som inte använder kondom alls. När det gäller analsex så är det ännu större andel som inte använder kondom.

– Men där kan det handla om att man kanske mest har analsex med en fast partner. Då är det mindre sannolikt att man använder kondom, säger Veronika Halvarsson.

Enkätsvaren visar att ungdomar tror att de använder kondom i större utsträckning än vad de faktiskt gör. Men också att majoriteten av ungdomarna i själva verket inte använder kondom första kvällen.

– Men det som trots allt är positivt är att de allra flesta som använde kondom gjorde det under hela sexakten. De som använder kondom verkar göra det på rätt sätt i alla fall, säger Veronika Halvarsson.

ÄVEN OM DE inte lever som de lär så tycker runt åtta av tio ungdomar att det är väldigt viktigt att skydda sig och de är intresserade av att minska risken för att smittas av könssjukdomar.

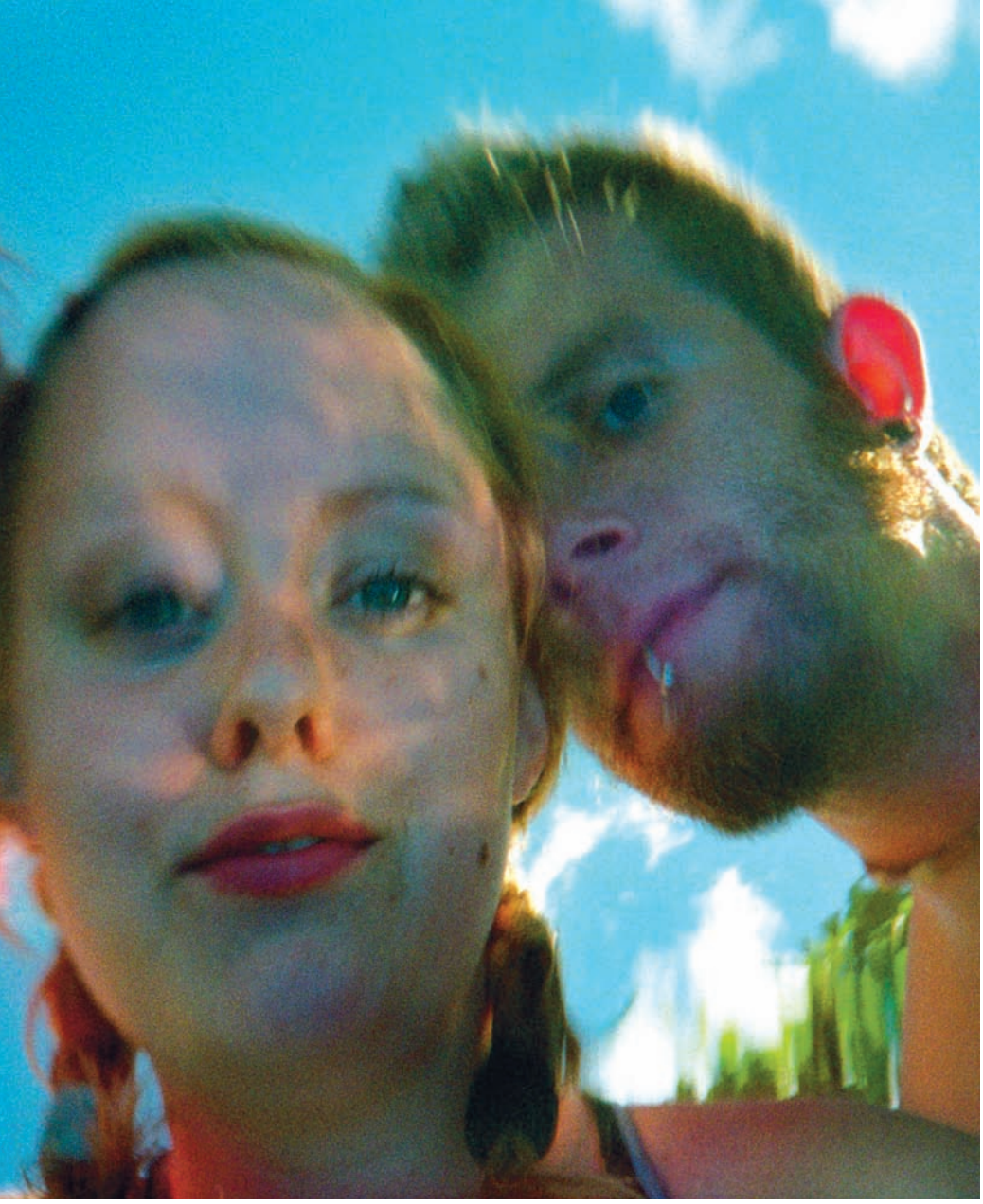

SCANPIX

MISEX-studien ska:

■ Kartlägga och analysera ungdomars och unga vuxnas sexuella nätverk.

■ Undersöka hur strukturerad MI-inspirerad rådgivning leder till förändrade ändrade attityder och minskat riskbeteende när det gäller hiv/STI bland ungdomar och unga vuxna.

■ Undersöka personalens syn på strukturerad MI-inspirerad rådgivning som en riskförebyggande åtgärd.

MOTIVERANDE SAMTAL, MI – Motivational Interviewing, är en strukturerad och styrande samtalsmetod som används för att påverka människor till beteendeförändring. Den används inom hälso- och sjukvård, kriminalvård, socialvård, psykiatri och skola i förändringsarbete med personer med problem som sexuellt riskbeteende, alkohol, droger, tobak och kost.

Behandlaren ska genom motivation påverka patienten till en beteendeförändring. I samtalet används öppna frågor, reflektioner och sammanfattningar. Metoden är indelad i olika faser som till slut leder till ett beslut om förändring.

(Källa: Socialstyrelsen)

– Det ger ju hopp, för om man inte är intresserad kommer man inte att använda kondom oavsett vad vi säger och hur vi för samtal med dem, säger Veronika Halvarsson.

Både tjejer och killar har i snitt tre sexuella kontakter under ett år.

– I många tidigare studier finns det en skillnad mellan tjejer och killar. Killar har angett fler kontakter än vad tjejer gör. Om man bara får en fråga om hur många man haft sex med de senaste tolv månaderna, då höftar många. Tjejer tenderar att sänka siffran, medan killar höjer den. Men här måste de ju rita in alla sina sexuella kontakter och då blir det lättare att se hur många de faktisk har haft.

RUNT HÄLFTEN AV dem som svarat på enkäten hittills har haft flera parallella sexuella kontakter. Till exempel hade 47 procent av killarna och 56 procent av tjejerna minst två sexuella kontakter under en treveckorsperiod. En väldigt stor grupp av dessa använde inte kondom.

– Just de parallella sexuella kontakterna ökar risken för snabbare smittspridning, säger Veronika Halvarsson.

Utifrån enkäterna kommer man att kunna räkna ut ungdomarnas riskpoäng, vilket innebär att man på en skala mellan noll och tio kan se hur hög risken är för att smittas med en könssjukdom. Genom att titta på enkätsvaren efter sex respektive tolv månader kommer man att kunna se om poängen har sjunkit och koppla det till om MI-inspirerade samtal har haft betydelse.

TIDIGARE FORSKNING visar att enbart information inte räcker för att få någon att sluta med ett riskbeteende. Att använda MI-inspirerade samtal i kontakten med de ungdomar som har ett riskbeteende leder förhoppningsvis till att de får sig en tankeställare och själva börjar fundera kring sin kondomanvändning.

– Vi behöver hitta nya metoder för beteendeförändring, säger Stefan Laack på Hivprevention Västra Götaland. Kunskapen måste hamna i magen. Det räcker inte att vi säger till dem att använda kondom, de måste inse det själva också. Utifrån de kunskaperna vi får om ungdomarna i studien kan vi vässa det preventiva samtalet.

Genom MI-inspirerade samtal ska personalen kunna hjälpa till att hitta strategier för hur ungdomarna kan börja använda kondom.

– De flesta vill minska sin risk och då behöver man kunna ge dem verktyg. Det finns ju anledningar till att folk inte använder kondom och då är det viktigt att man pratar om varför och hur man ska göra för att använda kondom nästa gång, säger Veronika Halvarsson.

Till årsskiftet ska alla enkäterna från ungdomsmottagningarna ha samlats in. Under 2012 ska hela studien vara klar.

PERNILLA RÖNNLID

T h: Veronika Halvarsson

Vill du veta mer om MISEX-studien? Kontakta veronika.halvarsson@sociology.su.se

SEXUALBROTTSLAGEN

Tydliga regler saknas fo

Debatten om hur den nya sexualbrottslagen ska uttolkas av landets ungdomsmottagningar gick het för ett par år sedan. Kunde en barnmorska rent av göra sig skyldig till medhjälp till våldtäkt genom att skriva ut p-piller till en tjej som inte fyllt 15 år? Krav ställdes på Socialstyrelsen att klargöra vad som gällde. Men hur gick det egentligen, är reglerna tydligare idag?

Sexualbrottslagen skärptes år 2005. När det gäller våldtäkt mot barn är grundtanken den, att den som är under 15 år inte **kan** samtycka till sex. När den andra parten är över 15 år kan en sexuell handling bedömas som våldtäkt, även om den skett utan hot, våld eller någon annan form av tvång.

För två år sedan skrev INSIKT om ungdomsmottagningarnas problem att tolka den nya sexualbrottslagen. Personalen ställdes till exempel inför frågan om de ska kontakta socialtjänsten varje gång de träffar en sexuellt aktiv 14-åring? Det tyckte dåvarande vice chefsåklagare i Gävleborgs län, **Mikael Hammarstrand**, som också hävdade att utskrivning av p-piller till flickor under 15 år kan betraktas som medhjälp till sexualbrott.

En undersökning som RFSU gjorde 2008 visade att det rådde stor förvirring kring lagen på landets ungdomsmottagningar. RFSU och flera representanter för ungdomsmottagningarna krävde nationella riktlinjer från Socialstyrelsen för att råda bot på detta.

MEN NÅGRA nationella riktlinjer blev det inte. Sådana utfärdas bara för olika vårdmetoder. Däremot gav Socialstyrelsen ut en handbok om sexuellt överförbara infektioner bland unga och i den finns några stycken om sexualbrottslagen. Där står till exempel att syftet med lagen inte var ”(---) att kriminalisera ömsesidigt sex mellan exempelvis en 14-åring och en 16-åring” och att Socialstyrelsen inte anser att vårdpersonal gör fel när de skriver ut preventivmedel till flickor under 15 år.

– Vi har förstått att Socialstyrelsen inte kan utfärda nationella riktlinjer i den här frågan och tycker att det är synd att de inte kan ge ett tydligare stöd, säger **Eva Wendt**, ordförande i Föreningen för Sveriges ungdomsmottagningar (FSUM).

Socialstyrelsens jurist **Elin Siljehag** har tittat närmare på sexualbrottslagen. Resultatet presenterades i september i år i form av ett ”meddelandeblad”, som varken är en föreskrift eller allmänna råd, utan bara information.

– Det går inte att standardisera vad som ska anmälas till socialtjänsten utifrån ålder, utan grundpelaren är att det måste göras individuella bedömningar från fall till fall, säger Elin Siljehag.

– Det finns inget facit och det gäller även utskrivningen av p-piller.

Elin Siljehags råd till ungdomsmottagningarna är att ha tydliga rutiner med en checklista där frågor om mognad och frivillighet är centrala. Hänsyn ska tas till såväl anmälningsplikten till socialtjänsten som till sexualbrottslagen och till offentlighet- och sekretsslagen.

FRÅGAN OM personalen kan göra sig skyldig till ett brott när de skriver ut preventivmedel till de yngsta får inget svar. Elin Siljehag konstaterar att det inte är Socialstyrelsens uppgift att tolka brottsbalken.

Från RFSU:s håll ser man Socialstyrelsens agerande som en bra början, men RFSU:s seniorrådgivare **Christina Rogala** säger att

Folkhälsoministern som försvann

Sverige har inte längre någon folkhälsominister. Folkhälsofrågorna delas nu upp mellan barn- och äldreminister Maria Larsson och socialminister Göran Hägglund. Några experter befarar att helhetsgreppet försvinner medan andra ser möjligheter när fler samverkar.

Så kom nyheten om de nya ministrarnas ansvarsområden. Den tidigare modellen med en särskild folkhälsominister togs plötsligt bort och i stället spreds de förebyggande frågorna ut mellan barn- och äldreminister **Maria Larsson** (KD) och socialminister **Göran Hägglund** (KD).

Enligt Hägglunds presschef **Martin Kits** innebär nyordningen ingen nedprioritering av folkhälsoområdet. Men experter inom området sexuell hälsa har farhågor kring nyordningen, hos till exempel RFSU kan en besvikelse skönjas. Organisationen hade velat att regeringen hade utsett en särskild sexualpolitisk minister med ett eget politikområde, då den ser hur sexualpolitik är en komplex fråga som överlappar juridik, skola, sjukvård, jämställdhet, bistånd och integration.

– Så blev det inte. Med uppdelningen blir det ännu svårare att härleda var frågorna hör hemma, säger **Åsa Regnér**, generalsekreterare för RFSU.

Ett statsråd som för en sammanhållen politik hade enligt henne därför varit den bästa utgången. Hon oroar sig även över att åtgärder uteblivit på flera områden.

– Insatserna för att förebygga sexuellt överförda sjukdomar behöver förstärkas. Antalet smittade har ökat under de senaste tio åren, även om detta stabiliserats på sistone. Hbt-ungdomars psykiska hälsa är dessutom klart sämre än hos övriga ungdomar, så detta är också en fråga som måste tas upp, säger Regnér.

Hon anser att frågorna kring sexuell hälsa, smittskydd och prevention måste leda till politisk handling.

– Hägglund behöver bli tydligare. Han beställde själv en utredning om oönskade graviditeter som kom med bra förslag, men än har ingenting hänt på området, säger Regnér, som däremot ser hur regeringen ofta hänvisar till myndighetsnivå.

rtfarande

Ur INSIKT 4/08, sidorna 18–21.

det är viktigt att Socialstyrelsen följer upp vad som sker för att se till så att ungdomsmottagningarnas förhållningssätt inte skiljer sig åt alltför mycket.

Ungdomsmottagningen i Gävle hamnade i stormens öga efter att åklagaren Mikael Hammarstrand upplyst personalen om att det kan vara kriminellt att skriva ut p-piller.

Barnmorskan **Ingela Öhman** säger att det fick henne och kollegorna att tänka till kring de allra yngsta besökarna. På ungdomsmottagningen i Gävle har barnmorskor, kuratorer och läkare de senaste åren fört en livlig diskussion om hur de ska förhålla sig till lagen.

Efter mötet med Hammarstrand bestämde chefen på ungdomsmottagningen att varje beslut om att skriva ut p-piller till den som är under 15 år ska tas av en läkare istället för en barnmorska.

– Jag tror inte att läkarna nödvändigtvis gör en bättre bedömning än vi barnmorskor, men det kanske gör så att både vi och flickorna tänker till lite extra. Det blir mer allvar kring beslutet, säger Ingela Öhman.

De gör inte anmälningar till socialtjänsten bara för att någon är under 15 år, utan tar hänsyn till ett antal riskfaktorer. Ingela Öhman säger att hon känner sig trygg med hur de hanterar sexualbrottslagen idag men hon hade gärna sett en tydligare vägledning från Socialstyrelsen. Informationen i handboken och meddelandebladet har inte nått fram till henne.

– Nej, det har jag inte sett, säger Ingela Öhman. Jag tror att det fortfarande är så att lagen tolkas olika i olika delar av landet och det tycker jag är synd.

KANSKE KAN ett kommande uttalande från Föreningen för Sveriges Ungdomsmottagningar ändra på det. Ordförande Eva Wendt berättar att FSUM tillsammans med Barnmorskeförbundet, Svensk förening för adolescensmedicin och Föreningen för tonårsgynekologi har jobbat med ett tydligt ställningstagande som de kommer skicka ut till ungdomsmottagningar, vårdcentraler och gynekologmottagningar.

– Vi har förstått att förskrivning av p-piller inte kan klassas som medhjälp till våldtäkt eftersom det saknas uppsåt, säger Eva Wendt.

Hon får stöd från Åklagarmyndigheten. När överåklagare **Nils Rekke** kommenterade debatten efter Mikael Hammarstrands uttalande, sa han att det inte kommer bli några åtal för dem som skriver ut p-piller till flickor under 15 år.

Eva Wendt berättar att den heta diskussionen som pågick för några år sedan har lugnat ned sig.

– Det var ganska turbulent ett tag men nu kommer det inte lika många mail om det här. Jag tror att många enhetschefer har tagit fram lokala riktlinjer, säger Eva Wendt.

På ungdomsmottagningen i Halmstad där Eva Wendt själv arbetar som barnmorska har det inte skett några drastiska förändringar, vare sig när lagen kom eller senare.

– Vi gör som vi alltid har gjort. Vi försöker ta reda på hur de som kommer till oss har det med sin egen lust, i relationen till sin partner och vilka erfarenheter de har av sex. De flesta sexuella övergrepp sker i tidig ålder så vi har både ett ansvar och en unik möjlighet att fånga upp det, säger Eva Wendt.

ANNA DAHLQVIST

– Men vill man ha politisk förändring måste man visa politiskt ledarskap.

DET FINNS INTE någon anledning till oro inför den nya ansvarsfördelningen mellan ministrarna, tycker presschef Martin Kits. Att folkhälsofrågorna delas upp på två stolar beror på en praktisk omorganisering på kommun- respektive landstingsnivå.

– Som tidigare har Hägglund som socialminister ansvaret för sjukvårdsfrågor och därför även frågor som rör smittskydd och förebyggande av fetma och övervikt, som landstingen bör ha mest ansvar för. Däremot läggs frågor kring alkohol, narkotika, tobak och dopning på kommunerna som anses ha huvudansvaret för dessa, säger Martin Kits.

Han ser också hur barnrättsfrågorna förts över till Maria Larsson som enligt honom i högre grad berör kommunerna. Inga vattentäta skott finns heller, betonar han, emellan ansvarsområdena och ministrarna, som dessutom bara sitter "en trappa ifrån varandra".

– Äldreomsorgens frågor är ett typexempel, de är fördelade på flera ministrar, säger Kits.

Ansvaret för att förebygga sjukdomar och främja sexuell hälsa ligger i dag även utanför socialdepartementet. Sex- och samlevnadsundervisningen i skolan vilar på utbildningsminister **Jan Björklund** (FP) medan jämställdhetsminister **Nyamko Sabuni** (FP) ansvarar för aspekter kring hbt och jämställd sexuell hälsa.

EN ANNAN frontfigur för frågor som rör sexualitet och hälsa är **Viveca Urwitz**, Smittskyddsinstitutet. Hon ser inga omedelbara effekter för dessa frågor i och med att ansvarsfördelningen har delats på ministernivå. Men hon befarar problem på sikt.

– Man ska akta sig för att dela upp frågorna mellan kommun och landsting. Det är onödigt att dela upp mer än vad som behövs.

Den stora utmaningen för folkhälsofrågorna, som hon ser det, är just att arbeta sektorsövergripande.

– Därför måste frågorna alltid ses i en helhet, säger Urwitz.

Ett farligt scenario är därför om myndighetsuppdrag blir smalare och läggs "sektorsvis", i stället för bredare sådana, som täcker flera politikområden. Ännu en av hennes farhågor är att det lokala och regionala arbetet inspireras av ministernivån och slutar att synka arbetet.

– Att använda sig av helhetsplaner är det enda sättet för att lyckas, säger Urwitz.

AGNETA BORGSTRÖM

Beslut på liv och död

– VI LYCKAS SÄLLAN överföra information om patientens behandling till en vårdgivare i ett annat land. Det finns inte något system för det idag, sa **Anders Thalme**, överläkare på Karolinska Universitetssjukhuset i Huddinge och en av talarna på konferensen som arrangerades av organisationen Hiv-Sverige och Migrationsverket.

På Hiv-centrum, där Anders Thalme arbetar, är 30 procent av landets hivpositiva inskrivna. Patienterna kommer från 105 olika länder. Det illustrerar väl bilden av hiv i Sverige idag. Förra året hade drygt hälften av dem som diagnostiserades med hiv i Sverige smittats utomlands, de flesta i afrikanska länder söder om Sahara.

Thalme diskuterade vikten av en ”obruten vårdkedja” när en människa som lever med hiv avvisas; att det etableras en kontakt med en vårdgivare i hemlandet. I likhet med flera av de andra talarna på konferensen poängterade han behovet av att bedöma varje enskild individs möjlighet att få vård i hemlandet innan en avvisning kan bli aktuell. Att det finns bromsmediciner i ett land betyder nämligen inte att alla har tillgång till behandling.

Anna Lindblad, jurist på Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar gav några exempel på hur komplicerat det kan vara.

– Från Zimbabwe har vi fått information om att både partitillhörighet och vilken region du bor i kan påverka om du får vård eller inte, berättade Anna Lindblad.

– Vi har till exempel arbetat med en man från Demokratiska republiken Kongo som på goda grunder hävdade att han riskerade att nekas vård på grund av sin etniska tillhörighet.

INDIVIDUELLA bedömningar sker alltför sällan, enligt **Åsa Cronberg** som är jurist på Hiv-Sverige. Hon varnade för risken att sjuka människor som en konsekvens av detta skickas till en säker död.

– Dessutom kan tillgången på läkemedel förändras snabbt, så informationen måste ständigt uppdateras. Därför är det viktigt att ha kontakt med insatta personer på plats i de olika länderna, sa Åsa Cronberg.

I AFRIKA SÖDER om Sahara är avbrott i bromsmedicinbehandlingar snarare regel än undantag. Det berättade **Anna-Mia Ekström**, infektionsläkare och forskningsledare för en grupp som studerar hiv i södra Afrika vid Karolinska Institutet. För den som drabbas av flera behandlingsavbrott finns en stor risk för resistens mot den livsviktiga medicineringen.

– Det är också viktigt att komma ihåg att behandling är så mycket mer än läkemedel, sa Anna-Mia Ekström som deltog i paneldiskussionen på konferensen.

Det handlar om ett helt hälsosystem. Överläkaren Anders Thalme räknade upp några förutsättningar för en acceptabel vård: möjligheter att mäta effekten av medicineringen, resurser och strategier för att stödja patienterna.

– Man måste ta reda på vilken kvalitet det är på vården och om den är tillgänglig för alla i praktiken, sa **Gunilla Backman** från Enheten för hälsa och social säkerhet på SIDA.

Hon använde den engelska förkortningen AAAQ (Available, Accessible, Acceptable, Qualitative) som en slags checklista.

Från Migrationsverket svarade verksamhetschefen **Caroline Henjered** att hon skulle

ANNA DAHLQVIST

ANNA DAHLQVIST

Hivpositiva migranter som nekas uppehållstillstånd måste garanteras vård i hemlandet innan de lämnar Sverige. Det var ett krav från flera talare på konferensen ”Rätten till hälsa” i Stockholm 16 november. Representanter från frivilligorganisationer, vården och flera myndigheter diskuterade hivpositivas rättigheter i asylprocessen.

ta till sig frågan om vårdkontakter och andra förutsättningar för behandling vid återvändande. Hon sträckte ut en hand till frivilligorganisationerna och andra hivexperter och sa:

– Vi är proffs på migration men vi kan inte lösa det här utan hjälp från er.

MIGRATIONSVERKET har ökat takten i asylprocessen. Caroline Henjered berättade att väntan på ett beslut minskat från ett genomsnitt på 180 till 60 dagar. På många sätt en positiv utveckling, konstaterade hon och påminde om den psykiska påfrestning som det innebär att vänta.

Men det visade sig att den kortare handläggningstiden upplevdes som problematisk för flera av konferensens talare.

Juristen Anna Lindblad berättade att hon och hennes kollegor på Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar å ena sidan uppskattar att det går snabbt, å andra sidan oroas över att det blir för lite tid till komplicerade utredningar.

– Det är inte lätt att driva sådana här ärenden. Det krävs att man lägger ned oerhört mycket arbete, sa Anna Lindblad.

Annika Lidfeldt, kurator för patienter på Hiv-centrum vid Karolinska Universitetssjukhuset i Huddinge tog upp en annan aspekt på handläggningstiderna.

– Det är ett etiskt dilemma att inte veta hur lång tid jag har på mig med en patient. Patienterna måste hinna ta in beskedet om hiv och bearbeta det. Annars lämnar vi dem med ett öppet sår, sa Annika Lidfeldt.

Hon berättade om de särskilda svårigheterna med en patientgrupp som ofta bär med sig tidigare trauman och har oerhört svårt med tillit och trygghet.

ÄR DET ÄVEN så att de hälsosamtal som landstingen ska erbjuda alla nyanlända migranter tar stryk av de kortare handläggningstiderna? Den frågan lyfte **Viveca Urwitz**, enhetschef på Enheten för hivprevention och sexuell hälsa vid Smittskyddsinstitutet.

Hälsosamtalen med möjlighet till hivtest är en viktig del av den nationella strategin mot hiv och aids. Viveca Urwitz berättade att 2008 kom 60 procent av alla nyanlända migranter till hälsosamtal. 2009 var den siffran 38 procent.

– En orsak kan vara att processen hos Migrationsverket går snabbare. Men det är en förlust för alla och det ställer krav på landstingen. De måste prioritera hälsosamtalen.

”DEN FRANSKA MODELLEN” väckte stort intresse på konferensen. **Caroline Izambert** som arbetar med hiv för den franska organisationen Act Up Paris var en av talarna. Hon berättade att migranter som är hivpositiva och kommer från utvecklingsländer automatiskt får ett tillfälligt uppehållstillstånd under ett års tid i Frankrike. Men hon sa också att det blivit allt svårare att få den lagen respekterad.

– När lagen infördes var det många som hävdade att tusentals svårt sjuka skulle välla in i Frankrike för att få vård, men så blev det naturligtvis inte, sa Caroline Izambert.

Juristen Anna Lindblad sa att hon tror att det finns en rädsla för massinvandring även i Sverige. Enligt Caroline Izambert som hänvisade till Läkare utan gränser, är det bara sex procent av alla migranter i Europa som anger hälsa som en orsak till migrationen.

ANNA DAHLQVIST

FAKTA

Inom ramen för så kallade synnerligen ömmande omständigheter kan en person beviljas uppehållstillstånd om han eller hon lider av en livshotande sjukdom som inte kan behandlas i hemlandet och om det inte medför orimliga ekonomiska konsekvenser för Sverige. I oktober beviljades en kvinna från Mongoliet uppehållstillstånd i Sverige efter att ha visat att hon inte kan få behandling för sin leukemi i hemlandet trots att sådan vård existerar. Det fallet kan bana väg för en ny praxis med mer individuella bedömningar av möjligheten att få vård.

ANNA DAHLQVIST

ANNA DAHLQVIST

Några av talarna på konferensen ”Rätten till hälsa”.
Fr v: Anders Thalme, Anna Lindblad (i bakgrunden Annika Lidfeldt), Caroline Izambert samt Anna-Mia Ekström.

Egon Schiele
Österrikaren Egon Schiele (1890–1918) utforskade människan och sexualiteten i sin konst. Många chockerades över rättframheten i hans konstnärskap. Under sitt sista levnadsår blev han allmänt erkänd och ställde ut bland annat i Wien, Zürich, Prag och Dresden.

ANNA-LENA LUNDQVIST

Börja med en bild!

Pär Darell med elever: Emma Martinsson, närmast till höger om Schieles kvinnoporträtt.

Bildkonsten kan öppna för opretentiösa samtal om erotik och kåthet. Det vet Pär Darell, konstnär och konstpedagog. När han möter elever på gymnasiet i Göteborg och ska prata om lust börjar det med en bild.

Egon Schiele är en av de konstnärer, vars verk eleverna i klass SE2A på Schillerska gymnasiet i Göteborg möter idag. Konstnären, konststudenten och tillika konstpedagogen **Pär Darell** berättar om Egon Schieles kvinnoporträtt. I dessa kan vi se ensamhet, förtvivlan, sexualitetens baksidor och kanske även döden, kommer klassen fram till. Kanske inte så mycket kåthet dock…

Eleverna, som går samhällsprogrammet med estetinriktning, går lite trevande igång med att kommentera vad de ser och passar även på att fråga Pär vad han tycker.

För en av dem, **Emma Martinsson**, var detta ett nytt ämne; hon har aldrig tidigare diskuterat och pratat om bildkonst så här.

– Det blev lättsamt och intressant när man fick en förklaring till bilderna och det blev en diskussion om innehållet i bilden. Jag såg bilderna på ett helt nytt sätt då, säger hon.

Enligt Emma är det här är ett bra sätt att prata om sex och samlevnad.

– Att Pär är student som vi gör det hela både roligare och lättare ta till sig. Det kändes inte som en ”vanlig” föreläsning utan mer som att vi tillsammans hade en enda stor diskussion och samtalade om bilderna på ett öppet sätt. Kort sagt så var det jävligt kul!

FÖRRA SOMMAREN gjorde Pär Darell utställningen ”Kåt/A4” där han bad 40 konstnärer, serietecknare, poeter och författare att skapa ett verk som får plats på ett vanligt A4-papper. De inbjudna konstnärerna fick vid inbjudan ordet ”kåt” att förhålla sig till och fick skapa ett verk som ryms på ett vanligt 80 grams A4-papper. Att just ordet kåt valdes ut var med tanke på ”ordets rättframma och universellt sexuella natur”. Utställningen gav honom inspiration till dessa föreläsningar och samtal han nu har med elever i Göteborg.

PÄR DARELL HAR tidigare arbetat som informatör för RFSL och är van att diskutera sex med ungdomar. Ibland håller han också visningar på Konsthallen i Göteborg på samma tema. Men han föredrar att komma ut på skolorna.

– Jag får möta eleverna i deras miljö och det blir mer på deras villkor. Jag får se deras verklighet som jag själv varit en del av för längesedan. Eleverna är inte särskilt besvärade av att prata om kåthet och lust. De är öppna och har behov av att prata om dessa ämnen och genom att jag mött en del klasser genom åren så vet jag att det går att tala seriöst med dem utan att det blir för privat, menar konstpedagogen Pär Darell.

MARIA LÖFSTEDT

På kurs med LAFA våren 2011

Hej!

Välkomna till en spännande och givande kursvår! I vår kan vi erbjuda er två helt nya kurser: **En eftermiddag om sexualitet** – en introduktionskurs i första hand för dig som inte tidigare har arbetat så mycket med sex och samlevnad – samt **Nyfiken på improvisationsteater?** – en eftermiddag där vi tar tillvara deltagarnas kreativitet.
Vi vill också tipsa om **tre spännande vårseminarier**, läs mer om dem på sidorna som följer.

Mer utförlig information om alla kurser och seminarier ligger på Lafas hemsida www.lafa.nu/kurser där du också kan anmäla dig.

Jag vill också uppmärksamma er på att vi snart öppnar vårt nybyggda bibliotek Lusthuset. Håll utkik på www.lafa.nu där du kan läsa mer om när det öppnar!

Om du vill ha kontinuerlig information från Lafa kan du prenumerera på vårt nyhetsbrev.
Beställ på www.lafa.nu.

Med vänliga hälsning,

Thérèse Juvall
Skol- och utbildningsansvarig

ULRICA ZWENGER

- Du kan anmäla dig till vårens kurser och seminarier på www.lafa.nu och där kan du också ladda ner kurskatalogen.
- Lafas kurser erbjuds i första hand till sökanden från Stockholms län och Gotlands kommun.
  I mån av plats välkomnar vi även andra deltagare.
- Vårens metod- och fördjupningskurser kostar 500 kronor per kursdag. Grundkurser och seminarier är gratis. Kursdeltagare som inte meddelat återbud kommer att debiteras 500 kronor. Kursavgifter för övriga landet, se www.lafa.nu.
- Adressuppgifter och telefonnummer till Lafa hittar du på www.lafa.nu.

Mycket mer om sex och samlevnad finns på Lafas sajter:

www.lafa.nu
www.frågachans.nu
www.kondom.nu
www.p-guiden.nu

Vårens kurser

Plats: **Lafa, Fatburen, Västgötagatan 2**
Kostnad: **Se www.lafa.nu/kurser**
Anmälan: **Se kalendariet för sista anmälningsdag**
Vill du veta mer, ring:
Thérèse Juvall, 08–737 35 49

INTRODUKTIONSKURS

En eftermiddag om sexualitet

Kursen ges vid två tillfällen under våren.
Tillfälle 1: **Onsdag 9 mars kl 13–16.30**
Tillfälle 2: **Torsdag den 17 mars kl 13–16.30**
I den nya läroplanen (Lgr 11) ges utrymme för skolan att på ett helt nytt sätt arbeta med frågor som rör sexualitet och samlevnad. Fler ämnen än tidigare är berörda, exempelvis bild, idrott och hälsa och religion. Den här kursen vänder sig i första hand till dig som inte tidigare har arbetat så mycket med sex och samlevnad och som vill få en första introduktion i ämnet.

NY KURS

INNEHÅLL
- Min roll i sex- och samlevnadsundervisningen
- Vad ska undervisningen innehålla?
- Hur kan ett undervisningsupplägg se ut?
- Tid för möten och reflektion

KURSLEDARE
Thérèse Juvall, socionom, Lafa.
Elin Jacobsson, folkhälsovetare, Lafa.

GRUNDKURS

Fråga chans – sex och samlevnad för 10-13-åringar

Onsdag och torsdag 13–14 april kl 9–16
Tvådagars grundkurs med teoretiska föreläsningar, praktiska och pedagogiska metoder och fördjupad kunskap i sex- och samlevnadsarbetet. För lärare, elevvårdspersonal och fritidspersonal som arbetar med 10–13-åringar.
INNEHÅLL
- Hur kan man arbeta med sex och samlevnad bland 10-13-åringar?
- Vad är det som skiljer ”mellanstadiebarnen” från tonåringar?
- Hur ser sexualiteten ut och vilka uttryck tar den sig i den här åldersgruppen?
- Vilka frågor har barnen?
- Hur påverkar den fysiska utvecklingen och kroppsuppfattningen självkänslan?
- Hur kan vi planera och organisera undervisningen?

KURSLEDARE
Erik Centerwall, sexualupplysare och författare.
Thérèse Juvall, socionom, Lafa.

GRUNDKURS

Fakta och perspektiv på ungdom, sexualitet och hiv/aids

Torsdag och fredag 24–25 februari kl 8.30–16.30
Två grundläggande dagar i Lafas utbildningsverksamhet och en önskvärd bas för vårt övriga kursutbud. Kursen riktar sig till dig som arbetar med eller är intresserad av sex- och samlevnadsfrågor. Kursen är två heldagar i föreläsningsform.
INNEHÅLL
- Att arbeta förebyggande med hälsofrågor, Tonårssexualitet, Till pojkars försvar, Sexuellt överförda infektioner, Ung och HBT, Normkritisk pedagogik, Att prata sex med ungdomar med utländsk bakgrund, Oönskade graviditeter, Genus, klass och sexualitet bland gymnasieelever, Hiv/aids.

KURSLEDARE
Se www.lafa.nu/kurser

METODKURS

”Den bästa kondomen är den som kommer på”

Tisdag 3 maj kl 13–16.30
För dig som arbetar med ungdomar och vill diskutera ”säkrare sex”-frågor. En inspirerande eftermiddag där kondomen står i fokus. Eftermiddagen innehåller arbete i helgrupp och smågrupper, diskussioner och praktiska övningar.

KURSLEDARE
Olle Waller, sexualupplysare, Lafa.
Daniel Foxhage, socionom.

METODKURS

Nyfiken på Improvisationsteater?

Onsdag 30 mars kl 12.30–16.30
Improvisationsteater kan alla lära sig och ha nytta av i sex- och samlevnadsarbetet. Improvisationsteater tar tillvara människors kreativitet, belyser och väsar den. En kurs för dig som är intresserad av eller redan arbetar med sex- och samlevnadsfrågor och vill ha kunskap om användbara metoder.

NY KURS

OM DU VILL VETA MER om Stockholms improvisationsteater kan du titta in på deras hemsida, **www.impro.a.se**.

FÖRDJUPNINGSKURS

Kropp och sexualitet – en kurs i sex och samlevnad för dig som möter personer med utländsk bakgrund

Måndag och tisdag 11–12 april kl 9–16
Kursen riktar sig till dig som arbetar med eller är intresserad av sex- och samlevnadsfrågor och möter personer med

utländsk bakgrund. Kursen behandlar bland annat frågor kring språkförståelse, ordens laddning och värderingar samt likheter och olikheter när det gäller syn på sexualitet och genus i Sverige jämfört med andra länder.

KURSLEDARE
Olle Waller, sexualupplysare, Lafa
Daniel Foxhage, socionom.

FÖRDJUPNINGSKURS

Normkritisk pedagogik i sex- och samlevnadsundervisningen! Vad innebär det?

Torsdag 10 mars kl 9–16
För dig som arbetar med ungdomar i åldern 13–19 år. Att arbeta normkritiskt handlar om att vända på perspektiven och istället belysa och ifrågasätta de normer som gör att vissa människor anses ”normala” och andra ”avvikande”. Ett normkritiskt förhållningssätt leder till att fler ungdomar blir sedda och bekräftade oavsett könsidentitet, könsuttryck och sexualitet.
KURSEN ERBJUDER
- En teoretisk introduktion till normkritisk pedagogik.
- Öva och pröva på metoder och modeller för sex- och samlevnadsundervisning.
- Diskussion och reflektion.

KURSLEDARE
Veronica Berg, ansvarig för utbildning och skolinformation, RFSL Stockholm.
Mikael Hansén Goobar, gymnasielärare.

FÖRDJUPNINGSKURS

Att prata porr med ungdomar

Torsdag 7 april kl 9–16
Pornografi är ett hett ämne som vanligen leder till att vi snabbt halkar ner i gamla hjulspår och intar ståndpunkter för eller emot. Men visst går det att prata pornografi med unga människor på ett inkännande och icke fördömande sätt, oavsett vilka åsikter man som vuxen hyser i frågan. Under kursen presenteras en modell för hur dessa samtal kan föras.

KURSLEDARE
Olle Waller, sexualupplysare, Lafa.

GRUND OCH FÖRDJUPNINGSKURS

Smittspårning för primärvårdspersonal

GRUNDKURS
Tillfälle 1: **Torsdag 11 februari, kl 8.30–16**
Tillfälle 2: **Torsdag 19 maj, kl 8.30–16**

FÖRDJUPNINGSKURS
Torsdag 27 januari, kl 8.30–14

MER INFORMATION om innehåll och plats samt anmälan på
www.lafa.nu/kurser

Vårens seminarier

Lafa bjuder regelbundet in till seminarier kring intressanta och aktuella ämnen. Seminarierna är öppna för alla som är intresserade av sex- och samlevnadsfrågor och förebyggande arbete.

Onsdag 23 mars kl 14–16
Låt oss prata om sex och internet!

Välkommen till ett seminarium där vi diskuterar hur ungas liv på nätet ser ut. **Johnny Lindqvist**, föreläsare för Ungdomsstyrelsen, vill ta udden av all den rädsla som finns kring internet, för som Johnny säger: ”Internet är många olika saker, till exempel vänner, underhållning, spänning, sex, musik och har svar på nästan allt.”
Vi samtalar och diskuterar kring ämnet.

SEMINARIELEDARE
Johnny Lindqvist,
medförfattare till materialet ”Unga, sex och Internet”.

Onsdag 6 april kl 14–16
Killars frågor och tankar om sexualitet

Hur hanterar unga tonårspojkar idag frågor om maskulinitet, sexualitet och normer? Vilka frågor har de, vem kan de prata med och hur upplever de sin värld? Välkommen till ett seminarium och en workshop där vi tillsammans prövar olika övningar för att få möjlighet att reflektera kring dessa frågor. **Luis Lineo** har lång erfarenhet av att arbeta med killgrupper.

SEMINARIELEDARE
Luis Lineo,
sexualupplysare och radioproducent på Mediehuset Fanzingo i Botkyrka.

Onsdag 4 maj kl 14–16
Ny kunskap om STI och preventivmedel

Välkommen till ett seminarium där vi får ta del av nya rön och metoder kring senaste nytt när det gäller sexuellt överförda infektioner och preventivmedel. Hur ser smittläget ut i Stockholm? Vad är senaste nytt kring hpv-vaccinet? **Lena Marions** föreläser och vi diskuterar tillsammans.

SEMINARIELEDARE
Lena Marions,
docent och överläkare, Karolinska universitetssjukhuset, Solna.

Kalendarium VÅREN 2011

Januari

10 januari	Sista anmälningsdag: Smittspårning FORTSÄTTNINGSKURS
21 januari	Sista anmälningsdag: Fakta och perspektiv…
27 januari	**Smittspårning för primärvårdspersonal** FORTSÄTTNINGSKURS
28 januari	Sista anmälningsdag: Smittspårning GRUNDKURS Tillfälle 1

Februari

4 februari	Sista anmälningsdag: Normkritisk pedagogik
9 februari	Sista anmälningsdag: En eftermiddag om sexualitet Tillfälle 1
11 februari	**Smittspårning för primärvårdspersonal** GRUNDKURS Tillfälle 1
23 februari	Sista anmälningsdag: Nyfiken på Improvisationsteater?
24–25 februari	**Fakta och perspektiv på ungdom, sexualitet och hiv/aids**
25 februari	Sista anmälningsdag: En eftermiddag om sexualitet Tillfälle 2

Mars

3 mars	Sista anmälningsdag: Att prata porr med ungdomar
7 mars	Sista anmälningsdag: Kropp och sexualitet
9 mars	Sista anmälningsdag: Fråga chans
9 mars	**En eftermiddag om sexualitet** Tillfälle 1 **NY KURS!**
10 mars	**Normkritisk pedagogik! Vad innebär det?**
17 mars	**En eftermiddag om sexualitet** Tillfälle 2 **NY KURS!**
23 mars	SEMINARIUM kl 14–16 **Låt oss prata om sex och internet!**
29 mars	Sista anmälningsdag: ”Den bästa kondomen är den som kommer på”
30 mars	**Nyfiken på Improvisationsteater? NY KURS!**

April

6 april	SEMINARIUM kl 14–16 **Killars frågor och tankar om sexualitet**
7 april	**Att prata porr med ungdomar**
11–12 april	**Kropp och sexualitet – en kurs i sex och samlevnad för dig som möter invandrare och flyktingar**
13–14 april	**Fråga chans – sex och samlevnad för 10–13-åringar**
28 april	Sista anmälningsdag: Smittspårning GRUNDKURS Tillfälle 2

Maj

3 maj	**”Den bästa kondomen är den som kommer på”**
4 maj	SEMINARIUM kl 14–16 **Ny kunskap om STI och preventivmedel**
19 maj	**Smittspårning för primärvårdspersonal** GRUNDKURS 2

= för dig som arbetar med 10–13-åringar

ULRICA ZWENGER

Så tycker Lafas nya chef

– Vi måste kunna tala om sex, om säkrare sex, så att budskapet når fram. Hitta nya vägar att nå unga människor, få dem att lyssna. Det är vår stora uppgift framöver. En jättelik utmaning nu när informationskanalerna förändras rekordsnabbt från en dag till en annan. Det tycker Gunilla Neves Ekman, Lafas nya chef .

– DET ÄR EN ENORM skillnad mellan idag och den tid när jag började arbeta på Lafa. De nya sociala medierna med Facebook, Twitter och bloggar gör att man snabbt kan nå ut till många. Men hur landar informationen, vem tar in vad och varför? Sådant är vårt att veta. Och mer svårfångat än innan internet då sexualupplysning i mycket handlade om att informera via skolor eller ungdomsgårdar.

Gunilla Neves Ekman har en gedigen Lafa-erfarenhet. Kanske var det just den som gjorde att hon tackade ja till chefsuppdraget. Hon kände till verksamheten från alla håll och såg många utvecklingsmöjligheter.

– Jag tänkte att jag skulle kunna bli en sam-

GUNILLA NEVES EKMAN

Utbildad till socionom. Tioårig erfarenhet från biståndsarbete. Magisterexamen i folkhälsovetenskap 2007. Har haft ett flertal olika befattningar på Lafa genom åren. Var bland annat ansvarig för ett av Lafas projekt i S:t Petersburg.

lande kraft i vårt fantastiska gäng. Ville helt enkelt hjälpa till att driva Lafa framåt. Utgångspunkten för oss ska alltid vara att betrakta sexualiteten som en del av livet, inte som ett problem. Vi måste få människor att se det lustfyllda och njutbara, men också ta tag i det som kan vara svårt. Lafa står stadigt rotat i den svenska sexualupplysningstraditionen. Vi vill inte moralisera. Jag tror tvärtom att vi med glimten i ögat har fört in lite humor i informationsarbetet och hittat en ton som fungerar. Den vill jag behålla.

GENOM ÅREN på Lafa har Gunilla Neves Ekman haft en rad olika arbetsuppgifter. Hon anställdes 1993 som ansvarig för ”målgruppen invandrare och flyktingar” som det hette då. Som biståndsarbetare i olika projekt i Västafrika hade Gunilla Neves Ekman på 1980-talet sysslat med bland annat familjeplanering samtidigt som hiv blev en av de viktigaste frågorna på agendan. Erfarenheterna från Afrika kom väl till pass när hon kom tillbaka till Sverige. En av de första utmaningarna på Lafa var att försöka hitta en form för samarbete med de frivilligorganisationer som hade koppling till afrikanska länder. På Lafas initiativ bildades paraplyorganisationen AFRIS. Gunilla Neves Ekman var med och jobbade fram den metod med hivinformation i hemmiljö, Home Information, som fortfarande anses vara pedagogiskt mycket lyckad.

– Som socionom har man en rätt bred grund att stå på och kan ju en hel del om både beteenden, attityder och prevention. Det kändes naturligt för mig att fortsätta jobba med Lafas utbildningsverksamhet under ett par år från år 2000. Parallellt med det blev jag indragen i de olika projekt Lafa drog igång i S:t Petersburg mellan åren 1996 och 2004. Jag hade användning av biståndserfarenheterna även där, berättar hon.

PÅ FRÅGAN OM Lafas arbetsuppgifter förändrats genom åren och i så fall hur, svarar Gunilla Neves Ekman:

– Den ena stora förändringen handlar om synen på hiv. Från att vara en dödlig sjukdom är infektionen numera något man kan leva med. Bromsmedicinerna har gjort att rädslan för smittan har minskat, på gott och ont. Idag är hiv inte är alls lika närvarande i samhällsdebatten som när jag började på Lafa. Men det är ju inte enkelt att leva med hiv. Det kanske vi skulle behöva påminna om då och då eftersom många människor utsätter sig för risken att bli smittade.

– Den andra stora skillnaden mellan år 1993 och 2010 är att informationskanalerna ser radikalt annorlunda ut. Nu handlar det inte bara om affischer, vykort eller annonser utan om sociala medier på webben. Och Lafa måste hela tiden kunna kommunicera med unga människor.

– En av de satsningar som är aktuella just nu är en ny ungdomssajt www.säkraresex.se. Vi hoppas den ska bli helt färdig i början av nästa år. Jag tycker att vi på Lafa kan vara rätt stolta över hur vi hanterat den här förändringen på informationsområdet. Vi började tidigt med att blogga och att använda oss av nätet som kommunikationsplattform. Vi har legat i framkanten med våra sommarkampanjer på temat ”säkrare sex” genom att till exempel använda Spotify.

LAFAS VERKSAMHET når på många sätt ut i hela landet. Stockholms läns landsting (SLL) står som huvudman trots att största delen av Lafas budget kommer från det öronmärkta statliga hivanslaget. Har det någon betydelse?

– Jag kan inte se det annat än som en fördel att vara en del av Stockholms läns landsting. SLL är en trovärdig avsändare för Lafas budskap, det är en bra plattform för oss att stå på. Sen är det ju inte så att det vi gör stannar inom landstingets gränser. Många från andra delar av landet använder våra metodmaterial och går på våra kurser trots att vårt formella uppdrag är att verka inom stockholmsområdet. När man jobbar på internet blir budskapet per automatik landsomfattande. Dessutom fick vi nu senast uppdrag från Smittskyddsinstitutet att göra Klamydiamåndagen till en riksomfattande kampanj.

– Kopplingen till landstinget skapar en naturlig länk till Sesam- och ungdomsmottagningarna och Venhälsan. Det betyder att vi har direktkontakt med personal som möter patienter inom vården och det ger oss kunskap om patienternas behov, till exempel när det gäller testning och rådgivning. Självklart skulle jag önska att landstinget satsade mer på primärprevention, att prioritera förebyggande arbete och hälsofrämjande insatser är inte lika självklart som att satsa på sjukvård. Men när det gäller webben och den nya ungdomssajten har landstinget stöttat oss direkt med pengar från projektet ”Patientens rätt”.

SLUTLIGEN UNDRAR jag om Lafas nya chef har någon annan hjärtefråga. Förutom det där med att hitta nya sätt att nå ungdomar?

– Sex- och samlevnadsundervisningen i skolan är fortfarande en grundsten i det förebyggande arbetet som behöver utvecklas mer. Men det finns också grupper som är mer utsatta än andra. Dit hör förutom personer med utländsk bakgrund även män som har sex med män. Jag menar att alla har rätt att få verktyg och förutsättningar så att de kan klara sig utan att bli smittade av könssjukdomar. Vårt arbete måste genomsyras av en öppen och ickemoraliserande hållning så att vi kan möta verkligheten och det sätt som människor lever på idag.

LOTTA JONSON

Den kvin

Ett preventivmedel som skyddar mot oönskad graviditet och mot sexuellt överförbara sjukdomar och ger kvinnan ett alternativ till p-piller. Som kan användas både vid vaginala samlag och vid analsex. Det kunde ha blivit en dunderhit, men här i Sverige har den inte alls fått genomslag.

Kvinnors motsvarighet till den manliga kondomen är det inte många som känner till. I det närmaste okänd lever denna preventivprodukt i transparent polyurethane en stillsam tillvaro på RFSU AB:s lagerhyllor under produktnamnet Female Condom. RFSU AB som dominerar marknaden för manliga kondomer är också de enda i Sverige som har denna kvinnliga kondom i sitt sortiment. Men medan den manliga kondomen säljs på ICA, bensinmackar, krogar och apotek finns Female Condom enbart att köpa via RFSU:s egen hemsida. Medan totalförsäljningen av manliga kondomer i Sverige ligger runt 17–18 miljoner årligen säljer den kvinnliga kondomen bara en bråkdel så mycket.

– Vi har en väldigt låg försäljning, inte ens en promille av den manliga kondomförsäljningen, berättar **Paul Maielli**, försäljningsansvarig för apotek och landsting, på RFSU AB. Han tror att förklaringen främst ligger i att den kvinnliga kondomen inte är en särskilt välutvecklad produkt.

– Den är gjord i syntetgummi och är betydligt tjockare än en vanlig kondom. Den är mer som en påse – inte så rolig precis. De flesta vill ju ha det som utan fast med, konstaterar han.

Paul Maielli berättar att RFSU tidigare gjorde ett försök att marknadsföra Female Condom mer aktivt men utan något vidare resultat.

– Vår uppgift är ju att bedriva försäljning och göra vinst som sedan går tillbaka in i förbundets verksamhet. Vi vill göra ett bra jobb

nliga kondomen används knappt

och få in så mycket pengar som möjligt och när inte ens apoteken vill ta in kvinnokondomen i sortimentet, så blir det svårt för oss.

Ungdomsmottagningar, sexualrådgivningsbyråer och sjukvårdsmottagningar har ofta ett demonstrationsexemplar i sitt sortiment. Men den som vill köpa upp sig på ett gäng kvinnliga kondomer får snällt klicka sig in på RFSU:s hemsida. Där i produktmenyn har de manliga kondomerna en egen rubrik. Female Condom däremot ligger under rubriken övriga sexprodukter tillsammans med knipkulor, erektionspumpar och färgglada dildos med namn som Dallas, Kairo och Casablanca.

Eller låg, kanske man ska säga för när INSIKT påpekar det för Paul Maielle, säger han att det är olyckligt och att de ska ändra på placeringen. Om det kommer att påverka den minimala försäljningen mer än marginellt är tveksamt.

På Sesam City till exempel konstaterar barnmorskan **Anne Sundell** att knappast någon av de mellan 60 och 90 personer som dagligen besöker mottagningen efterfrågar kvinnlig kondom.

– Den har inte blivit någon hit direkt. Den är inte så smidig att den lockar användare. Tyvärr kan man tycka, eftersom den är vad som finns för tjejer. Visst borde den kunna utvecklas så att den blir mer tilltalande. Varför det inte sker kan man verkligen undra över, säger Anne Sundell.

DET VERKAR SOM OM den kvinnliga kondomen har hamnat i ett ”Moment 22”. Satsningen på marknadsföring och produktutveckling av den är minimal eftersom efterfrågan är så liten. Och efterfrågan är så liten eftersom få känner till produkten, tillgängligheten är mer än usel och produkten inte är tillräckligt väl utvecklad för att attrahera potentiella användare.

Kondoma Mera, som är ett säkrare sexprojekt som riktar sig mot Uppsalas studenter har gjort sig känt för att tala varmt om kondomen för kvinnor.

– Jag tror att vi ägnar den mer uppmärksamhet än vad de flesta gör. Vi berättar om fördelarna med den kvinnliga kondomen, som att den ger mottagaren rätten att kunna bestämma över sin kropp istället för att kontrollen ligger hos den penetrerande partnern. Att den skyddar både mot oönskad graviditet och mot könssjukdomar, att den kan användas av personer som är allergiska mot latex, att den kan sitta i upp till åtta timmar innan den sexuella akten och att den inte kräver en erigerad penis. Men fokus ligger på den manliga kondomen av många olika skäl, säger projektledaren **Anneli Karlsson**.

När Kondoma Mera är ute på olika evenemang som Uppsala Pride och Sexdagarna för att informera brukar de ha med kondomer för kvinnor till försäljning.

– Då är det många som säger att de uppskattar att den finns att köpa, men det är de facto väldigt sällan någon faktiskt gör det. Det jag har hört om den från dem som testat den är att den känns som ett störande moment i sexakten, att den ”känns” lite mer än kondomen, att barriären mellan parterna blir tydligare. Men jag har också hört att den fungerar lusthöjande och leder värme bättre än vanliga kondomer så vad man tycker är ju väldigt individuellt precis som med alla preventivmedel.

DET HÖGA PRISET brukar också användas för att förklara den låga efterfrågan. Medan den billigaste manliga kondomen i storpack på RFSU:s hemsida kan köpas till ett styckepris under 7 kronor inklusive moms, expeditionskostnader och frakt, så kostar kvinnokondomen nästan fem gånger mer för den som köper ett standardpaket med tre.

Det höga priset har också försvårat möjligheten att sprida en kvinnlig kondom globalt. Det har gått sjutton år sedan FDA (United States Food and Drug Administration) godkände den första versionen av den för försäljning. I takt med att andelen kvinnor som hivsmittas har ökat har också behovet av ett barriärskydd som kvinnor själva kan styra över ökat. Marknadsföringen av den kvinnliga kondomen i hivdrabbade utvecklingsländer ska ses i det perspektivet. Sedan 2005 då UNFPA, United Nations Population Fund, lanserade ett särskilt ”kvinnligt kondominitiativ” har deras distribution stadigt ökat. Tack vare donatorer och genom samarbete med regeringar, myndigheter och icke vinstdrivande organisationer har UNFPA under 2009 distribuerat 50 miljoner kvinnliga kondomer i över 56 länder. Det låter väldigt mycket.

– Det är visserligen en dramatisk ökning, men fortfarande är tillgången och tillgängligheten väldigt låg. Till exempel så gick det under förra året 71 skänkta manliga kondomer på varje kvinnlig, berättar **Bidia Deperthes**, UNFPA:s expert på den kvinnliga kondomen.

Dessutom berättar hon att de som donerar de kvinnliga kondomerna inte är lika villiga att bekosta distributionen av dem till de många gånger svårtillgängliga områdena och inte heller till de nödvändiga informationsinsatserna.

Även om priset för en Female Condom också är betydligt högre än för en manlig dito här hemma så är det knappast det som fäller det slutgiltiga avgörandet för användarna.

Den kvinna på 25 år som INSIKT talade med, och som prövat den kvinnliga kondomen, tyckte visserligen att den var dyr – alltför dyr – men beslöt sig ändå för att testa.

– Jag kan väl säga att jag inte blev så jätteimponerad . . . Den var prasslig och svår att ha att göra med. Min partner tyckte den var avtändande och kände sig också osäker på om den verkligen var säker. I min kritik vänder jag mig också mot hur den kvinnliga kondomen marknadsförs. Dels marknadsförs den tillsammans Rapex, som är en sorts våldtäktskondom, dels kallas den för den kvinnliga kondomen. Det gillar inte jag. Kontentan blir att ”det där är någonting som ni kvinnor får fixa”, då får vi ytterligare ett område som vi ska ta ansvar för. Dessutom marknadsförs den som en hjälp för prostituerade kvinnor, så de kan fortsätta att prostituera sig. Det känns inte bra. Min slutsats är att jag nog inte skulle använda den igen, om den inte vore det enda alternativet förstås. Fast om den skulle bli billigare, mer tillgänglig och mer attraktiv i sin utformning och marknadsföringen skulle ändras – ja då blev väl läget ett annat.

HELENE LUMHOLDT

Brev från den indiska landsbygden

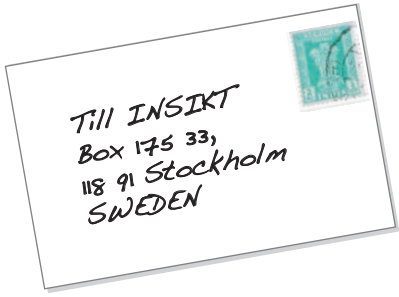

Folkhälsovetaren Ylva Olsson åkte förra hösten till en by i södra Indien för att starta ett projekt där 15–18-åriga flickor får kunskap om kropp, sexualitet, genus och hiv/STI. Hennes resebrev handlar om mötet med en annorlunda kultur.

FÖRVÄNTASFULL och med ett härligt pirr i magen åkte jag från Arlanda en kall och tidig morgon i oktober 2009. Vi var åtta praktikanter som via den svenska organisationen Framtidsjorden fått möjlighet att bo och arbeta hos tre organisationer i södra Indien i fem månader, med ekonomiskt stöd av SIDA genom Forum Syd. Vi landade i Chennai, en stor stad i sydöstra Indien. Luften som slog emot oss, varm och fuktig. Doften var från, en blandning av kryddor, avgaser, socker och bränd plast. En del av mig kände glädje och förväntan, en annan del oro. Hur skulle jag kunna bo och arbeta i en kultur som är så totalt olik den jag i Sverige är så van vid?

Jag placerades på den indiska frivilligorganisationen CIRHEP, som främst arbetar med ekologiskt jordbruk, bevarandet av vatten, självhjälpsgrupper för kvinnor och naturskolor för barn. Som folkhälsovetare var en av mina uppgifter att hjälpa dem att sätta igång ett flerårigt projekt med tjejer i området. Så småningom är det tänkt att även killgrupper ska startas. Syftet med verksamheten är att stärka de ungas autonomi och öka kunskapen kring reproduktiv hälsa, könssjukdomar och graviditeter.

SEN ETT FÅTAL år tillbaka finns sexualundervisning i Indien, dock är undervisningen fortfarande begränsad till ett fåtal städer. På den indiska landsbygden är det starkt tabubelagt, inte bara att prata om sin sexualitet, utan även om hur reproduktion rent medicinskt går till. Det har tidigare funnits en tradition att svärmodern informerar sonens hustru om detta ämne, men av någon anledning praktiseras inte detta längre.

Bristen på baskunskap är många gånger stor. I byn fanns unga kvinnor som inte visste vad flytningar är, som trodde att svamp i underlivet kan leda till hiv och som inte visste hur befruktning går till. En kvinna jag pratade med trodde att man inte blev gravid om man efter samlag lägger sig på vänster sida.

Under min vistelse hann vi med åtta informationsmöten. Det var en utmaning att prata om intima frågor via tolk. Men det fanns också en stor fördel med att komma från en annan kultur. Alla visste att jag inte kunde alla deras sociala koder och hade överseende med mig. Jag kunde därför ställa frågor som ingen kvinna i byn skulle kunna göra. Men för att få tjejerna att prata mer fritt krävdes det tid och tålamod. Det var heller inte bara tjejernas förtroende som skulle vinnas utan även deras föräldrars. För att tjejerna skulle kunna slappna av måste föräldrarna först få veta vad som skulle diskuteras.

Under de första mötena pratade vi om genus. Enligt hinduismen har kvinnan en lägre kast än mannen. Äktenskapet är ofta en finansiell transaktion där mannens familj får en hemgift. Arrangerade äktenskap med hemgift är olagliga men snarare regel än undantag. Framförallt på landsbygden är flickorna ofta i unga tonåren när de gifts bort, vilket leder till tidiga graviditeter. De flesta av tjejerna i min grupp ansåg att det är fel med tidiga äktenskap.

När en kvinna gifter sig flyttar hon hem till mannen och hans familj för att arbeta där livet ut. För mannens familj blir detta en form av pension, medan det för kvinnans familj är en förlust. Dessa faktorer ligger till grund för att många ser det som en börda att få en dotter. Det är därför vanligare att man gör abort på flickfoster än pojkfoster och det förekommer även att nyfödda flickebarn dödas.

Enligt en mätning gjord av Census 2001 bland barn upp till sex år, registrerade man mindra än 850 flickor per 1 000 pojkar i 49 av Indiens 568 distrikt.

SEDAN 1971 ÄR det tillåtet med aborter i Indien och idag finns kampanjer som sprider information kring säkra, lagliga och kostnadsfria aborter. Dock ligger den årliga mödradödligheten på mellan 75 000 och 150 000 kvinnor i hela Indien. Cirka 13 procent av dessa dör på grund av osäkra aborter, en problematik som framför allt är stor på landsbygden.

Kvinnans situation i Indien är utsatt på många sätt, men det finns också fakta som

YLVA OLSSON

Devi, Mutuhulakshmi, Meenapriya och Malarvili, deltagare i det projekt för information till 15–18-åriga flickor som Ylva Olsson var med och startade på landsbygden i södra Indien. Tillsammans tittar de på en illustration av hur en befruktning går till.

visar en annan sida. Exempelvis har Indien dett stort antal professionellt kvalificerade kvinnor. Landet har fler kvinnliga doktorer, kirurger och forskare än USA och inom många områden kvoteras kvinnor in, exempelvis inom statsförvaltningen. Indien var också ett av de första länderna som gav kvinnor rösträtt.

Arbetet med genusfrågor med tjejerna i byn väckte många funderingar hos mig. Ingen av tjejerna hade tidigare hört talas om begreppet genus. Alla kunde lätt komma på skillnader när det gäller mäns och kvinnors situation, men de uppfattade det inte som orättvisor.

Jag vet att en stor del av deras oro handlar om att få mat för dagen. Eller att ha råd med giftermål och utbildning. Är då frågor om genus för dem en lyxproblematik? Hade jag rätt att väcka frågeställningar de tidigare kanske inte hade funderat så mycket på och därför kanske inte lidit så mycket av? Kanske just dessa tjejer inte kan göra så mycket åt sin situation, så att vetskapen om orättvisa för dem istället skapar ökad ohälsa?

VID ETT MÖTE pratade vi om våld och övade självförsvar. Hemgiften är den vanligaste rapporterade orsaken till våld mot kvinnor, oftast i samband med att mannens familj känner missnöje över att de fick för lite. Enligt ”Indian Crime Bureau Reports” begicks 6 787 mord på grund av hemgift 2005. En siffra som ökar varje år. Vidare rapporteras i dagsläget att det var tredje minut begås ett brott av maken eller familjen mot en kvinna. Var sjätte timme blir en ung kvinna bränd, ihjälslagen eller tvingad att begå självmord (enligt FN-organet UNFPA). 60–80 procent av indiska kvinnor utsätts för våld inom äktenskapet och 10 procent har rapporterat någon typ av sexuellt utnyttjande under barndomen. Mörkertalet är stort. **(N Manimekalai**, Department of Women’s Studies, Bharathidasan University)

VID ETT ANNAT möte pratade vi om hygien och attityder till menstruation. Traditionellt sett är kvinnan oren när hon har mens. I vissa små byar lever detta kvar då hon under dessa perioder måste stanna hemma och sitta i ett hörn en bit från familjen. På vissa platser får hon inte ens befinna sig i byn. I den by där jag befann mig får flickorna gå till i skolan när de har mens. Dock finns det ett tempel bredvid skolan som de inte får besöka under mensperioden. Under denna tid måste de därför smita in i skolan från baksidan, så långt från templet som möjligt. Några få flickor vars föräldrar är djupt troende får inte gå till skolan på grund av templet, utan måste istället vara med lågstadiebarnen vars skola ligger längre från templet.

Min inkörsport till att prata kring hygien och synen på menstruation var att introducera tjejerna till skönare och mer funktionella tygbindor. De nappade direkt på idén och dom äldre syr nu egna bindor. Planen är att de inte bara ska göra detta till sig själva utan även till kvinnor i närliggande byar och på så sätt få en mindre inkomst. Jag har även en förhoppning om att det i denna process skapas ett forum där det blir mer naturligt att prata om dessa frågor.

VID DE SISTA träffarna pratade vi om reproduktion, sexuell hälsa, hiv, andra sexuellt överförda infektioner och preventivmedel. Könssjukdomar visade sig vara ett särskilt känsligt ämne. Eftersom de unga kvinnorna inte ska ha någon sexuell relation innan äktenskapet och därefter bara vara med sin man så är risken att smittas med en sexuellt överförd infektion liten i teorin. Samtidigt rapporterades 2,5 miljoner av landets totalt 1,2 miljarder invånare vara hivsmittade 2009. Störst är problematiken i södra Indien.

Med tiden vågade tjejerna sänka garden och slappna av. Skratta, snacka och bli mer delaktiga i de interaktiva övningarna vi hade. Mötena gav otroligt mycket värme och blev för min del härliga minnen för livet. ”

YLVA OLSSON

Mellan nu och

Det finns cirka 87 000 hivposititva och 15 000 aidsjuka personer i Malaysia, ett land med cirka 27 miljoner invånare. 53 procent av de hivpositiva är narkomaner vilket är en minskning sen år 2003.

– Det kan ha att göra med vårt arbete med sprututbyte, säger **Shabana Palpanaban** på Malaysian AIDS Council.

Malaysian AIDS Council är en paraplyorganisation som samordnar och ger support till olika hiv/aidsorganisationer i Malaysia. Målsättningen är att hindra spridningen av hiv, öka medvetandet, minska diskriminering och stigmatisering samt se till att de som har blivit smittade får bästa möjliga vård.

SEN 2006 HAR hälsoministeriet och Malaysian AIDS Council utarbetat ett program med sprututbyte bland landets narkomaner. Fler än 12 000 injicerande missbrukare i de större städerna som Kuala Lumpur, Johor Bahru, Kota Bharu och Penang är delaktiga i programmet.

– Vi åkte ner till Australien för att studera vad de har gjort där och har sen skräddarsytt programmet för att det ska passa Malaysia. Hälsan bland narkomanerna har blivit bättre sedan programmet satte igång. Vi testar dem även för hiv och kan följa upp med behandling och rådgivning när det behövs, säger **Anuar Ahmad** från organisationen Persatuan Cahaya Harapan Negon i norra Malaysia.

Det tar lång tid att bryta mönster; organisationens mål är inte att få folk att sluta använda droger utan att hindra hiv från att spridas.

– Jag är trött på att höra att vi uppmuntrar folk att använda droger. Vi lär dem hur de ska använda sprutorna på rätt sätt och någon ökning av drogmissbruk har inte kunna påvisas. Det är polisens jobb att stoppa drogerna från att komma in i landet, säger Anuar Ahmad.

– Vi har lyckats bra med att nå ut till narkomanerna mycket genom att halva vår personal själva är före detta narkomaner. För att bättre kunna närma oss människor i städerna använder vi motorcyklar, klär oss som vanligt folk och vet hur vi ska prata med folk på gatan, säger Anuar Ahmad.

Malaysian AIDS Council har även fokus på andra riskgrupper som MSM och sexarbetare.

då

Malaysia är ett kontrasternas land mellan modernt och traditionellt tänkande. Homosexualitet är olaglig och i skolan har man ingen sexualundervisning. Kondomer finns att köpa på Seven Eleven och muslimska ledare får regelbunden information om hiv.

Bland homosexuella män syns en ökning av hiv och det är svårt att nå ut med information till den gruppen. Ett problem i Malaysia är att homosexuella män inte vill använda kondom.

– Det är en utmaning för oss att få männen att använda kondom. Filosofin är att om man ser ut att må bra så har man inte hiv. De yngre känner ingen som har hiv så de bryr sig inte om att skydda sig. Vi har också problem med att många inte vill gå och hivtesta sig, säger Shabana Palpanaban.

– Stigma i samhället är också ett problem, många vågar inte öppet berätta att de är homosexuella. De är rädda för att deras karriärer tar slut om de kommer ut. Det går också långsamt för de juridiska myndigheterna att acceptera homosexualitet, säger **Raymond Tai** från PT Foundation och Pink Triangle Programme som testade 900 män förra året och delade ut 46 000 ”säkrare sex”-paket med kondomer, glidmedel och information om hur man utövar säkrare sex.

I MALAYSIA ÄR homosexualitet förbjuden enligt lag, men trots detta finns det MSM-klubbar i Kuala Lumpur, samt massage- och bastuklubbar för homosexuella.

– Kondomer säljs på Seven Eleven men på bastuklubbarna kan vi inte informera om hiv eller distribuera kondomer vilket gör att det är lite ”Moment 22”, menar Shabana Palpanaban.

Att förespråka användande av kondom är ofta ett kontroversiellt ämne i muslimska länder. Många anser att man uppmuntrar till ett promiskuöst leverne och ett oansvarigt sexuellt beteende med lösa förhållanden utanför äktenskapet genom att tala om för människor att de ska använda kondom.

Muslimska religiösa ledare, imamer, får varje år en dags träning med information om hivfrågor samt om sex och droger. Det är Malaysian AIDS Council som tillsammans med Islamic Religious Department (JAKIM) sköter detta. Förhoppningen är att imamerna sedan tar upp dessa känsliga ämnen i sina moskéer.

– Däremot pratar föräldrar sällan om sex med sina barn. Jag vet inte hur många år det kommer att ta innan vi har sexualundervisning i skolorna. Sex är någonting som stannar mellan man och kvinna. Gammal kultur och ett konservativt tänkande krockar med det moderna här i Malaysia, säger Shabana Palpanaban.

I en frågeenkät som gjordes bland befolkningen Malaysia 2008 svarade 63 procent att hiv är ett straff för dåligt uppträdande, 43 procent ansåg att hiv är ett straff från gud. Bara 47 procent skulle kunna tänka sig att dela en måltid med en aidssjuk.

Stigmatiseringen kring hiv/aids är också ett stort problem som stoppar människor från att testa sig och att få behandling i tid. Få organisationer fokuserar på att nå ut med hivinformation till kvinnor som inte befinner sig i en högriskgrupp. Många gifta kvinnor blir hivsmittade av sina män och föder sedan barn som är hivpositiva. Föreningen Positive Muslims har tagit fram en liten bok, ”Hiv, Aids & Islam”, som används i det förebyggande arbetet. Boken talar bland mycket annat om att människor måste ta ansvar för sina egna liv och kroppar. Detta kan dock vara svårt för kvinnor i ett traditionellt samhälle där de anses vara ägda av sina män. Många kvinnor vågar inte söka vård på grund av rädslan att bli utstötta från samhället och övergivna av familjen.

Somliga religiösa ledare skyller hiv och aids på islams fiender och på homosexuella killar från USA. Men det hjälper inte, den muslimska världen måste lära sig hantera verkligheten, skriver författarna till ”Hiv, Aids & Islam”

HÉLÈNE LUNDGREN

Läs mer om Malaysian AIDS Council på www.mac.org.my och om PT Foundation på www.ptfmalaysia.org.

Motstående sida och överst t h: Från en demonstation med syfte att fästa uppmärksamheten på hivpositivas situation i Malaysia. ”Jag är hivpositiv, får jag dela en drink med dig?” står det på malay.
T h: Shabana Palpanaban och Andrew Tan, Malaysian AIDS Council
Längst t h: Anuar Ahmad från organisationen Persatuan Cahaya Harapan Negon.

WORLD AIDS DAY:

Samling på Kulturhuset

ULRICA ZWENGER

Hur smittar det, hur kan man skydda sig och hur är det egentligen att vara ung och leva med hiv? Under World Aids Day på Kulturhuset i Stockholm fick gymnasieelever svar på sina frågor.

– I MÅNGA ÅR lekte jag att jag var som andra barn. Att jag inte hade hiv. Men till slut blev det för tungt att hålla sjukdomen hemlig. Varför skulle de som står mig nära inte känna till en sak som är så viktig för mig? säger **Toni**, 21 år.

När hon berättar hur det är att vara ung och leva med hiv i Sverige lyssnar gymnasieeleverna i Kulturhusets hörsal noga.

Toni smittades av sin mamma vid födseln. På den tiden fanns inga bromsmediciner och när Toni var åtta år dog hennes mamma i aidsrelaterade sjukdomar. Toni säger att hon hade tur som överlevde fram tills bromsmedicinerna kom i mitten på 1990-talet. I dag är hon en av de cirka 200 unga vuxna i Sverige mellan 18 och 24 år som har hiv, därutöver finns cirka 130 barn.

– Det har varit ensamt. När mamma inte fanns längre var det bara jag som var sjuk. Pappa och mina syskon är inte smittade, säger Toni.

I SKOLAN HÖLL hon tyst om sin infektion. Där var det ingen som visste särskilt mycket om hiv. På sexualundervisningen pratade de om herpes, gonorré och klamydia. ”Och så finns det hiv”, sa läraren, och sen inget mer.

– Det var förolämpande och svårt att hantera att lärare och sjuksyster inte kunde något om det. Men jag kunde ju inte säga något för då skulle alla undra varför jag kunde så mycket, säger Toni.

Genom åren har hon mött många fördomar, till exempel att det inte finns hiv i Sverige och om hur hiv smittar. Hon har varit rädd: för att tackla okunskap, för att folk ska bete sig som idioter och för ryktesspridning.

Trots att hon varit öppen med sin sjukdom i ett par år nu är hon fortfarande nervös för att berätta. Men hon har bestämt sig för att orka ta emot fördomar och svara så gott hon kan på frågor. Om inte annat för att andra ska slippa bli smittade.

– När man är ung är man bra på många saker, men kanske inte på att tänka igenom risker så himla noga, säger Toni.

PÅ FRÅGAN HUR många i publiken som planerar att åka utomlands räcker de flesta upp handen. Men på nästa fråga är det inte lika många som svarar ja. Nästan ingen har planerat att ta med sig kondomer. Att det blir en tankeställare för gymnasieeleverna är tydligt.

– Det är dags att ta ansvar och skydda sig själv, säger Toni.

Ansvaret för sin egen hälsa är något som går som en röd tråd hos talarna den här dagen.

– Vet man hur hiv smittar är det busenkelt att skydda sig, säger **Åsa Thourot** från Noaks Ark.

Till en början hörs spridda fniss när hon detaljerat berättar att hivvirus finns i kroppsvätskorna blod, sperma, försats och slidsekret och att man kan bli smittad om någon av dessa kroppsvätskor kommer i kontakt med en slemhinna i urinröret, under förhuden, i slidan, ändtarmen, munnen eller ögonen. Eller om två slemhinnor möts.

Men Åsa Thourot tar effektivt död på känslan av pinsamhet bland åhörarna.

– Det tog lång tid innan jag slutade rodna

FAKTA

UNGDOMAR I FOKUS på World Aids Day på Kulturhuset i Stockholm. Arrangemanget var det nystartade Regionala kunskapsnätverket Stockholm/Gotlands första stora samarbete.
Under dagen hölls föreläsningar om hiv för gymnasieelever i Kulturhusets hörsal.
På Klarabion arrangerades en minifilmfestival. Bland annat visades ”När hiv kom till Sverige” och ”Hur kunde hon?” På eftermiddagen tändes ljus på trappan utanför Kulturhuset till minne av dem som gått bort i aids.
På kvällen vände PETER SIEPEN skivor och flera artister spelade på Klubb Red Ribbon till stöd för människor som lever med hiv. SOFIA WISTAM samtalade med ANDERS NORDSTRÖM, Sveriges ambassadör med särskilt ansvar för hiv/aidsfrågor.
Deltagande organisationer under WAD i Stockholm var: Afrikanska rådet i Sverige, Afrosvenskarnas Riksförbund, Hiv-Sverige, Infektionskliniken Huddinge, Lafa – enheten för sexualitet och hälsa, Nationellt kunskaps- och resurscentrum för barn och unga med hiv, Noaks Ark, Posithiva Gruppen, RFSL Stockholm, RFSU Stockholm, Sesam Huddinge, Sesam Solna, Smittskydd Stockholm, Somaliska Hälsoteamet och Venhälsan.

Under minneshögtid på Sergels torg fylldes hela trappan upp mot Drottninggatan med levande ljus. Ovan t v: Kulturhuset dekorerat med red ribbon-symbolen dagen till ära. Nedtill t v: Toni som talade inför ungdomarna på Kulturhuset. Nedtill t h: Lafas Olle Waller höll i progmmet.

ULRICA ZWENGER

ULRICA ZWENGER

ULRICA ZWENGER

ULRICA ZWENGER

Ovan Åsa Thourot föreläste inför stor publik, mitten. T h: Olle Waller lämnar över en röd ros till Anders Björnum, Posithiva Gruppen.

Upplyftande, informativt, bra,

när jag höll den här föreläsningen. Men om man inte vet exakt hur hiv fungerar är det svårt att skydda sig, säger hon.

Efter en stund får hon eleverna att repetera när hiv smittar: ”Vid oskyddade vaginala, anala och orala samlag”, säger de i kör och känslan av pinsamhet är som bortblåst. Hon poängterar också att det inte spelar någon roll vem som har sex med vem. Hiv kan drabba vem som helst och i dag pratar man inte längre om riskgrupper. Därför ska kondomen vara på hela tiden.

TILL SLUT DISKUTERAS vikten av att testa sig. Var man kan göra det och att alla har rätt att testa sig anonymt och gratis. Eleverna får också veta att det finns mediciner, men att de bromsar sjukdomsförloppet, de botar inte infektionen.

Christina Ralsgård, verksamhetsansvarig för Nationellt kunskaps- och resurscentrum för barn och unga med hiv, berättar att många av de barn och unga i Sverige som har hiv känner sig stigmatiserade. Att inte kunna prata om sjukdomen och att möta fördomar är kämpigt, även om fler och fler börjar bli mer öppna.

– Någon av era kompisar eller en framtida partner kan ha hiv. Har ni tänkt på det? De flesta av ungdomarna som lever med hiv har ett förhållande. När de berättar om sin hivstatus möts de ofta av ett frågetecken. Det är inte den kvällen de har sex, istället får de hålla en föreläsning om vad hiv är.

Hur ska man då bemöta någon som berättar om hiv?

– Med glädje, säger Toni. Och fråga mycket.

ÅSA BOLMSTEDT

NIKLAS SÖDERSTRÖM
17 år, årskurs 2
Kunskapsgymnasiet Globen

Vad tycker du om förläsningarna?

– Det var intressant att få ägna en hel förmiddag åt en grej som inte är så uppmärksammad.

Lärde du dig något nytt?

– Ja, hur hiv smittar och inte smittar. Tidigare hade jag fördomar om hur det smittar och trodde att man kunde få hiv om man delade glas. Det är skönt att ha svar.

Var det något som berörde dig särskilt?

– När Toni berättade hur hon föddes med hiv och har levt med det hela livet. Att hon vågade berätta för oss. Jag tror att spridningen skulle minska om hiv slutade vara en osynlig sjukdom.

FELICIA MARTINEZ
18 år, årskurs 3
Österåkers gymnasium

Vad tycker du om förläsningarna?

– Väldigt bra. Både vad de berättade och hur de lyckades fånga vår uppmärksamhet. Det är nödvändigt med sådana här dagar för att lära sig att skydda sig och förstå dem som lever med hiv.

Lärde du dig något nytt?

– Tidigare visste jag att hiv är en könssjukdom, i dag fick jag lära med vad det egentligen är och hur det smittar. Och var jag kan testa mig.

Var det något som berörde dig särskilt?

– När Toni berättade om att vara ung och leva med hiv. Det var modigt gjort. Jag tror att det hjälper andra.

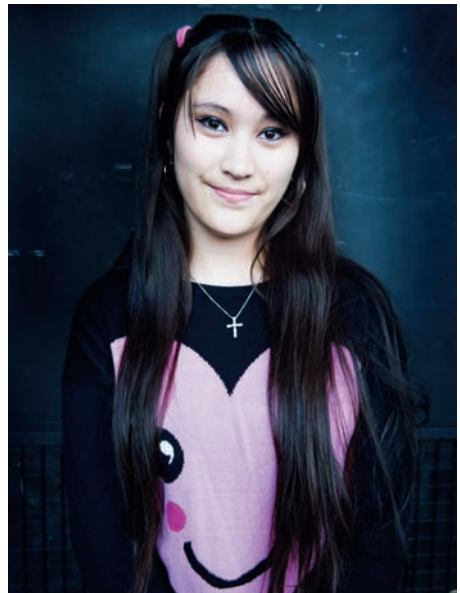

ULRICA ZWENGER

ULRICA ZWENGER

jätteroligt, intressant, lärorikt ...

LESLIE DOUGLAS
18 år, årskurs 2
Kunskapsgymnasiet Globen

Vad tycker du om förläsningarna?
– Väldigt informativt. Det var upplyftande att se folk som lever med hiv och har livsgnistan kvar. Jag känner en person som har hiv men som är rätt deppig och ensam.
Lärde du dig något nytt?
– Att jag kan testa mig gratis och anonymt. Och att det finns mycket stöd att få om man blir smittad. Men de kunde ha pratat mer om preventivmedel vid oralsex, särskilt vid oralsex man till kvinna.
Var det något som berörde dig särskilt?
– Kanske killen i filmen som inte vill tänka på att han har hiv utan dränkte alla tankar och känslor i studier och alkohol.

JOHANNA FOGELBERG
18 år, årskurs 2
Jensen Gymnasium Södra

Vad tycker du om förläsningarna?
– Det har varit jätteroligt. Jag visste ganska mycket om hiv innan, men nu har jag fått ännu mer koll. De som berättade var kunniga och öppna och det märktes att de vill att man ska prata mer öppet om hiv.
Lärde du dig något nytt?
– Mer specifikt hur hiv smittar. Tidigare visste jag bara att det smittar via sex, men inte hur. Att jag kan testa mig anonymt och gratis, och var jag kan göra det.
Var det något som berörde dig särskilt?
– När Toni berättade hur hon levt med hiv hela sitt liv. Jag blev inspirerad av henne och hennes vilja att unga hivpositiva har rätt att leva öppet med sin sjukdom.

MALIN GAMST
17 år, årskurs 2
Kunskapsgymnasiet Globen

Vad tycker du om förläsningarna?
– Det var jätteintressant. Jag har insett att man måste ta reda på saker om hiv och lära sig själv.
Lärde du dig något nytt?
– Massor. Att hiv inte smittar vid petting. Att vem som helst kan få det. När hiv kommer på tal snackas det mest om en bögsjukdom.
Var det något som berörde dig särskilt?
– När Toni berättade, att hon vågar stå för att hon har hiv. Vi måste få annorlunda attityder till hiv. Samhället måste stödja bättre.

Om att våga stå upp för det man är

DET VIMLAR inte precis av svenska komma-ut-romaner och därför blir man glad varje gång det skrivs en. För det behövs historier för homosexuella att känna igen sig i. **Johannes Sandreyos** debutroman **Ung, bög och jävligt kär** är en ungdomsbok vars handling utspelar sig i stockholmsförorten Aspudden.

I centrum för historien står 16-åriga Filip, en karaktär som för övrigt bygger på författaren själv och hans erfarenheter. Filip, som är nyutkommen, går musikallinjen i skolans stökigaste klass och är dödligt kär i den ett år äldre fotbollsspelaren Emilio, Aspuddens största värsting och player.

Filip, som har varit olyckligt kär i heterokillar förut, fördriver gärna sin lediga tid på läktaren där han, bästa kompisen Sara och fjortistjejerna suktar efter den atletiska latinokillen, som inte bara är en fena på fotboll utan också en stjärna på att stjäla bilar och göra inbrott

Emilio och hans kompis Farid, som också lirar fotboll, är tungt kriminellt belastade och umgås i ett killgäng som leds av den våldsamma Nikolaj.

BOKEN BESTÅR av flera parallella berättelser. Den bärande storyn är den som handlar om relationen mellan Filip och Emilio, en relation som börjar i vänskap och övergår i kärlek. Sandreyo lyckas beskriva den omvälvande, brännande, starka tonårskärleken, och Emilios uppvaknande från tjejmagnet till bög så att man verkligen blir berörd.

Jag tror att författaren är i nivå med tonåringarna själva här och det tycker jag är bokens stora behållning.

Det är som med dialogen, som också hör till styrkorna. Det märks att Sandreyo har arbetat med ungdomar och att han har bra koll på hur de pratar, inte minst hur rått det kan låta kriminella killar emellan. Jargongen känns autentisk.

NÄR SANDREYO skriver om skolan och om de stökiga musikaleleverna som motarbetas hårt av skolans sippa kvinnliga studierektor, blir det lite sämre. Framställningen av den genuint elaka, svårt neurotiska studierektorn blir till slut parodisk. Mer en karikatyr av en ämneslärare av den gamla stammen än en person av kött och blod.

Jag stör mig också en del på det kvinnoförakt som lyser igenom här och var. Det är ingen vacker bild författaren ger av äldre kvinnors bröst till exempel.

TYVÄRR DRAR också de många felstavningarna och korrfelen ner helhetsintrycket. Det är sällan man ser tabbar som att samma tjej i en mening är mörkhårig för att i nästa vara blond. Det skulle också vara skönt att slippa åtminstone några av alla ”så”, som texten kryllar av.

Bortsett från det tror jag att många unga tycker att ”Ung, bög och jävligt kär” är spännande. För det är en drivet skriven, actionspäckad historia och det blir dramatiskt värre ett par gånger, särskilt i beskrivningen av de kriminella killarna och deras vardag; biljakter på trånga stadsgator, drognojor och läskiga bråk som urartar.

Sandreyo har i en intervju sagt att han har ett tydligt syfte med boken. Han vill underlätta för killar som befinner sig i klassiskt heterosexuella miljöer att ”komma ut”. Den manliga fotbollsvärlden är ju inte direkt känd för att vara homovänlig. Grabbiga miljöer är sällan det. Förhoppningsvis inspirerar boken någon kille att våga stå upp för att han är gay och vara stolt över det.

ANNA BLOMQVIST

UNG, BÖG OCH JÄVLIGT KÄR
Författare:
Johannes Sandreyo
Förlag: *Vombat Förlag, 2010.*

Pionjärarbete om tidig utlösning

TIDIG UTLÖSNING – orsaker, konsekvenser och behandlig av prematur ejakulation
Författare: **Malin Drevstam**
Förlag: *Gothia Förlag, 2010*

MALIN DREVSTAM socionom, kurator och sex- och samlevnadsterapeut har med sin bok **Tidig utlösning – orsaker, konsekvenser och behandlig av prematur ejakulation** gjort ett pionjärarbete för att belysa problematiken med PE (prematur ejakulation) eller för tidig utlösning som man vanligen brukar kalla problemet. Hon har valt att använda begreppet ”tidig utlösning” i syfte att komma bort från det värderande och stigmatiserande ”för tidig utlösning”. När det gäller begreppet ”för tidig utlösning” kan man alltid kan ställa frågan: ”för tidigt för vem” och i ”relation till vad”?.

Boken riktar sig främst till de män och deras partners som lider av tidig utlösning men den kan med stor behållning läsas av andra som på olika sätt arbetar med sex- och samlevnadsfrågor kliniker, rådgivare, upplysare och pedagoger.

I inledningstexten skriver författaren att hon valt att konsekvent använda ordet partner till de män som lider av PE. Tanken är att även hbt-personer ska kunna känna igen sig. Men tyvärr så ägnas inget utrymme, vare sig i fallbeskrivningarna eller i texten i övrigt, åt hbt-personers liv och problem. Där ordet ”partner” står kunde lika gärna stå ”hon” eller ”kvinna” för det är rådgivning till heteropar boken handlar om och det är väl inget fel med det. Det kanske dessutom framförallt är i ”heterovärlden” som problemet är som störst. Personer som arbetar kliniskt med män som har sex med män stöter sällan på fenomenet. Good enough Malin!

OLLE WALLER

KORTFATTAT

NAKEN BARBIE SKAPAR DEBATT

ARGENTISKA konstnärsduon Brother Ad School – BRENO COSTA och GUILHERME SOUZA, har fått storföretaget Matell att gå i taket med en nytillverkad Barbiekalender där den internationellt storsäljande dockan kastat av sig kläderna och visar närgånget intresse för sina dockväninnor. Costa och Souza säger att kalendern ska ses som en reflektion över hur sex används som försäljningsargument för allting i dagens samhälle. http://matchboxcalendar.tumblr. com

Upprörande men också lustfyllt

I SEX – FÖR GUDS SKULL skriver sju olika författare, däribland bokens redaktörer **Antoon Geels** och **Lena Roos** om sexualitetens roll inom olika religioner. Det är en lärorik, spännande och upprörande men ibland också rolig ja, rent av lustfylld läsning. I kapitel efter kapitel redovisas synen på sexualitet, kropp och kön inom såväl de stora världsreligionerna som hos några av världens enligt uppgift cirka 2 500 alternativa religioner.

Den som förväntar sig att få entydiga svar på vilken religion som står för vilken syn och varför blir snabbt besviken. Inom såväl kristendom som judendom, hinduism och buddism verkar det mer som att alla kan hitta den inställning som passar just dem. Medan vissa inom kristendomen predikar total avhållsamhet förespråkar andra sakral sexualitet. Fördömande av homoerotik kontrasteras mot livfulla lovsånger till kärleksförhållanden mellan unga pojkar och gamla kloka män inom flera religioner. De flesta stora religioner tycker att kroppslig tillfredsställelse ska vara både inomäktenskaplig och monogam men lämnar samtidigt kryphål som öppnar upp för såväl utomäktenskapliga som polyamorösa förhållanden.

JA, DET ÄR inte klokt vad mycket av människors kroppsliga behov som religionernas företrädare har satt sig att reglera, förklara, förkasta eller tvärtom förandliga. Ofta helt enkelt för att rättfärdiga sin maktutövning och sin utlevelse av de egna kroppsliga lustarna.

Så ger **Katarina Plank** i kapitlet om buddism exempel på hur en buddist ska träna bort sina kroppsliga begär genom meditation. I nästa andetag berättar hon att **Dalai Lama** anser att en yogi som kommit långt i vishet kan använda samlag som ett redskap på den andliga vägen.

I kapitlet om islam skriver **Jonas Svensson** om den muslimskt rättlärde **Muhammed al-Ghazalins** som ger ”… detaljerade instruktioner för hur ett samlag ska genomföras samt vilka böner och formler som ska yttras i olika skeenden av akten (till exempel i samlagets initialskede och vid orgasm).”

På det hela taget har människan skapat sig de religiösa lagar, regler och uppförandekoder som hon behöver och har nytta av. På det ges otaliga exempel i boken som innehåller det mesta man kan begära utom en presentation av de medverkande författarna.

VISSERLIGEN står inte mycket om de så aktuella katolska prästernas förehavanden men däremot om att katolska kyrkan på 1200-talet fastslog att all sex som inte syftade till fortplantning var syndig och att masturbation och homosexualitet var värre synder än våldtäkt och incest. Att Dalai Lama anser prostitution är okej men att homosexualitet är oacceptabelt för en praktiserande buddist. Att judarna ser masturbation som ett brott, som förspilld säd, för ett folk vars främsta uppgift är att befolka jorden med sin avkomma. Och att det visst fanns regler för att otrogna kvinnor borde stenas enligt islam men att papyrusarket där de var nedtecknade åts upp av en get. Herrens vägar äro outgrundliga …

Boken vänder sig i första hand till studerande i religionsvetenskap, sexologi, antropologi och etnologi men också till den intresserade som i sitt yrke behöver öka sina kunskaper om olika religioners inställning till sex och erotik. Och vem behöver inte det?

HELENE LUMHOLDT

SEX FÖR GUDS SKULL
Författare: **Antoon Geels & Lena Roos (red)**
Förlag: *Studentlitteratur, 2010*

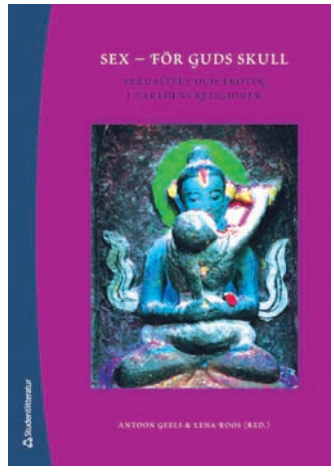

SVENSK UNGASS

NU FINNS regeringens lägesrapport till FN:organet UNAIDS i en sammanfattning. Publikationen UNGASS – Lägesrapport om det förebyggande arbetet mot hiv i Sverige 2010 hittar du på: www.smittskyddsinstitutet.se/publikationer/ hivprevention-och-sexuell-halsa.

NAKEN PÅ NÄTET

MYCKET SKRATT och en hel del allvar är det i teatergruppen Ung utan pungs show <3 mig – ung utan pung goes on line (Naken på nätet). Pjäsen handlar om unga, sex och internet och vänder sig till elever på högstadiet och på gymnasiet, men egentligen är den nog än mer upplysande för vuxna människor som känner sig vilse i sin oro över vad ungdomarna har för sig framför datorn. Föreställningen är sannolikt världshistoriens första teaterdramatisering av en regeringsrapport, Ungdomsstyrelsens ”Naken på nätet”. På www.ungdomsstyrelsen.se och www.ungutanpung.se finns mer information om pjäsen och om hur man kan arbeta vidare med ämnet med hjälp av Ungdomsstyrelsens metodmaterial ”Ses offline”.

SPRUTBYTESBESLUT I VÅR

STOCKHOLMS stads politiker väntas i vår fatta beslut om ett sprutbytesprogram för injektionsmissbrukare. Det stod klart efter en budgetdebatt i Stadshuset i november. Alla partier utom Moderaterna uttalade sitt stöd för att tillsammans med landstinget i Stockholms län ansöka om lov från Socialstyrelsen att införa sprutbyte i Stockholm. Förslaget om att införa denna verksamhet och var den bör placeras ska nu ut på remiss till samtliga stadsdelar och till socialnämnden, vilka har två månader på sig att svara innan beslut fattas under våren.

RÖDA KORSETS NYA SKOLSAJT

HIV/AIDS är ett av de ämnen som tas upp på Röda Korsets nya hemsida för elever och lärare på högstadiet och gymnasiet: www.redcross.se/skolan. Skolsajten är en faktakälla för elever som arbetar med egna projekt och specialarbeten om bland annat mänskliga rättigheter, folkrätt, hiv/aids, hållbar utveckling och flykting- och migrationfrågor. Här finns även material, filmer och lektionsförslag till stöd och inspiration för lärare som vill ta upp dessa ämnen i sin undervisning.

POSTTIDNING
Lafa
Box 175 33
118 91 Stockholm

Anmäl ändrad adress!

1 1 0 9 7 2 3 1 8